Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 14ης Σεπτεμβρίου 2017 [1]

Υπόθεση C-372/16

Soha Sahyouni
κατά
Raja Mamisch

[αίτηση του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου, Γερμανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου – Κανονισμός (ΕΕ) 1259/2010 – Ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό – Πεδίο εφαρμογής – Άρθρο 1 – Αναγνώριση ιδιωτικού διαζυγίου που καταχωρίστηκε από θρησκευτική αρχή τρίτου κράτους – Άρθρο 10 – Αποκλεισμός του εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου – Δυσμενείς διακρίσεις όσον αφορά την πρόσβαση σε διαζύγιο ανάλογα με το φύλο του συζύγου – Έλεγχος in abstracto της δυσμενούς διακρίσεως – Δεν ασκεί επιρροή η ενδεχόμενη συναίνεση του συζύγου εις βάρος του οποίου εισάγεται δυσμενής διάκριση»

I. Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου, Γερμανία) αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό [2], νομοθέτημα του οποίου οι διατάξεις δεν έχουν μέχρι τώρα αποτελέσει αντικείμενο αναλύσεως επί της ουσίας από το Δικαστήριο.

2. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αποτελεί συνέχεια προηγουμένης, υποβληθείσας από το εν λόγω δικαστήριο στο πλαίσιο της ίδιας διαφοράς της κύριας δίκης, η οποία αφορά ένδικη διαδικασία σχετικά με την αναγνώριση στη Γερμανία αποφάσεως διαζυγίου που εκδόθηκε από θρησκευτική αρχή στη Συρία. Επί της πρώτης αυτής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως εκδόθηκε διάταξη, της 12ης Μαΐου 2016, στην υπόθεση Sahyouni (C-281/15) [3], σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο έκρινε εαυτό προδήλως αναρμόδιο για να αποφανθεί [4].

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 ΕΕ 2010, L 343, σ. 10. Η πράξη αυτή συνήθως καλείται «Κανονισμός Ρώμη ΙΙΙ».

3 EU:C:2016:343.

4 Η κύρια αιτιολογία της αποφάσεως αυτής συνοψίζεται στο σημείο 26 των παρουσών προτάσεων.

3. Το αιτούν δικαστήριο απευθύνεται εκ νέου στο Δικαστήριο προκειμένου να του υποβάλει ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με τον κανονισμό 1259/2010. Προτού εξεταστούν τα ερωτήματα αυτά, θα πρέπει προηγουμένως να κριθεί ότι το Δικαστήριο είναι πράγματι αρμόδιο να απαντήσει σ' αυτά –μολονότι η αναγνώριση απαγγελθέντος σε τρίτο κράτος διαζυγίου, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, δεν καλύπτεται από το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού–, λαμβανομένου υπόψη ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι κρίσιμοι εν προκειμένω κανόνες του γερμανικού δικαίου καθιστούν την πράξη αυτή του δικαίου της Ένωσης εφαρμοστέα σε τέτοιες καταστάσεις.

4. Με το πρώτο ερώτημα, το Δικαστήριο καλείται να προσδιορίσει αν οι διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 καλύπτουν τα λεγόμενα «ιδιωτικά» διαζύγια, κατά το μέρος που αυτά δεν ερείδονται σε απόφαση δικαστηρίου ή άλλης δημόσιας αρχής έχουσα διαπλαστικό χαρακτήρα, αλλά σε δήλωση βουλήσεως των συζύγων, μονομερή ή κοινή, ενδεχομένως με τη σύμπραξη αλλοδαπής αρχής η οποία έχει αμιγώς διαπιστωτικό χαρακτήρα.

5. Τα λοιπά ερωτήματα, που υποβάλλονται επικουρικώς, αφορούν το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο επιτρέπει όπως το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] υποκαθίσταται στο καταρχήν εφαρμοστέο δίκαιο, εφόσον αυτό το τελευταίο εισάγει δυσμενή διάκριση μεταξύ των συζύγων λόγω του φύλου τους. Συναφώς, το Δικαστήριο ερωτάται, καταρχάς, εάν η εκτίμηση της υπάρξεως αποτελέσματος ενέχοντος δυσμενή διάκριση πρέπει να γίνεται in abstracto ή in concreto. Σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι η εκτίμηση αυτή πρέπει να πραγματοποιηθεί ενόψει των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, το Δικαστήριο θα πρέπει, στη συνέχεια, να καθορίσει αν η συναίνεση στη λύση του γάμου που ενδεχομένως δόθηκε από τον σύζυγο ο οποίος υφίσταται τη δυσμενή διάκριση επιτρέπει παρά ταύτα να εφαρμοστεί το αλλοδαπό δίκαιο που εισάγει δυσμενείς διακρίσεις.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

6. Ο κανονισμός 1259/2010 εφαρμόζεται μόνο στα κράτη μέλη που συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και στον δικαστικό χωρισμό όπως προκύπτει από το νομοθέτημα αυτό[5].

7. Η αιτιολογική σκέψη 9 αναφέρει ότι ο κανονισμός 1259/2010 «αναμένεται να οδηγήσει στη δημιουργία σαφούς και πλήρους νομικού πλαισίου για το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό στα συμμετέχοντα κράτη μέλη, να διασφαλίσει στους πολίτες ενδεδειγμένες λύσεις από άποψη ασφάλειας δικαίου, προβλεψιμότητας, ευελιξίας, καθώς επίσης να αποτρέπει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ένας εκ των συζύγων υποβάλλει αίτηση διαζυγίου πριν από τον άλλον προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η διαδικασία θα υπαχθεί σε συγκεκριμένο δίκαιο το οποίο θεωρεί ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα δικά του συμφέροντα».

8. Κατά την αιτιολογική σκέψη 10 του εν λόγω κανονισμού, «[τ]ο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και το διατακτικό του […] κανονισμού [αυτού] θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003 [του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον

5 Ο κανονισμός αυτός, που τέθηκε σε ισχύ την 30ή Δεκεμβρίου 2010, εφαρμόζεται από την 21η Ιουνίου 2012 στα κράτη μέλη που συμμετείχαν εξαρχής στη συνεργασία αυτή, στα οποία συγκαταλέγεται η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Μέχρι σήμερα, εφαρμόζεται στο Βέλγιο, στη Βουλγαρία, στη Γερμανία, στην Ελλάδα, στην Ισπανία, στη Γαλλία, στην Ιταλία, στη Λετονία, στη Λιθουανία, στο Λουξεμβούργο, στην Ουγγαρία, στη Μάλτα, στην Αυστρία, στην Πορτογαλία, στη Ρουμανία και στη Σλοβενία. Από την 11η Φεβρουαρίου 2018 θα εφαρμοστεί, επίσης, στην Εσθονία [βλ. απόφαση (ΕΕ) 2016/1366 της Επιτροπής, της 10ης Αυγούστου 2016, που επιβεβαιώνει τη συμμετοχή της Εσθονίας στην ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, ΕΕ 2016, L 216, σ. 23].

κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000[6]». Στην ίδια αιτιολογική σκέψη προστίθεται ότι ο κανονισμός 1259/2010 «θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνον στη λύση ή την αποδυνάμωση των δεσμών του γάμου» και ότι «[τ]ο δίκαιο που ορίζεται από τους κανόνες περί συγκρούσεως δικαίων του […] κανονισμού [αυτού] θα πρέπει να εφαρμόζεται στους λόγους διαζυγίου και δικαστικού χωρισμού».

9. Η αιτιολογική σκέψη 24 του κανονισμού αυτού αναφέρει ότι «[σ]ε ορισμένες περιπτώσεις, στις οποίες το εφαρμοστέο δίκαιο δεν προβλέπει τον θεσμό του διαζυγίου ή δεν παρέχει στον έναν εκ των συζύγων λόγω του φύλου του ισότιμη πρόσβαση σε διαζύγιο ή σε δικαστικό χωρισμό, θα πρέπει εντούτοις να εφαρμόζεται το δίκαιο του επιληφθέντος δικαστηρίου. Αυτό, ωστόσο, δεν θα πρέπει να θίγει τη ρήτρα δημόσιας τάξης».

10. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, προβλέπει ότι ο κανονισμός 1259/2010 εφαρμόζεται «στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει σύγκρουση δικαίων».

11. Δυνάμει του άρθρου 4 του κανονισμού αυτού, το οποίο τιτλοφορείται «Οικουμενική εφαρμογή», «[τ]ο καθοριζόμενο από τον παρόντα κανονισμό δίκαιο εφαρμόζεται ακόμα και αν δεν πρόκειται για δίκαιο συμμετέχοντος κράτους μέλους».

12. Το άρθρο 8 του εν λόγω κανονισμού καθορίζει το εφαρμοστέο δίκαιο ελλείψει επιλογής των μερών, η οποία γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 5, λαμβάνοντας υπόψη ως κριτήρια συνδέσεως διαδοχικά, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τη συνήθη διαμονή των συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής, την τελευταία συνήθη διαμονή ή, ελλείψει αυτής, την ιθαγένεια των δύο συζύγων ή, ελλείψει αυτής, την έδρα του επιληφθέντος δικαστηρίου.

13. Κατά το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010, το οποίο τιτλοφορείται «Εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου», «[σ]ε περίπτωση κατά την οποία το εφαρμοστέο δυνάμει των άρθρων 5 ή 8 δίκαιο δεν προβλέπει τον θεσμό του διαζυγίου ή δεν παρέχει στον έναν εκ των συζύγων, λόγω του φύλου του, ισότιμη πρόσβαση σε διαζύγιο ή σε δικαστικό χωρισμό, εφαρμόζεται το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου».

14. Το άρθρο 12 του ίδιου κανονισμού, με τίτλο «Δημόσια τάξη», προβλέπει ότι «[η] εφαρμογή μιας διάταξης του δικαίου που καθορίζεται βάσει του παρόντος κανονισμού δεν μπορεί να αποκλεισθεί παρά μόνον εάν αυτή η εφαρμογή είναι προδήλως ασυμβίβαστη με τη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου».

Β. Το γερμανικό δίκαιο

1. Ο FamFG

15. Ο Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit[7] (νόμος περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, στο εξής: FamFG) ορίζει τα ακόλουθα στο άρθρο 107, με τίτλο «Αναγνώριση των αλλοδαπών αποφάσεων σε γαμικές διαφορές»:

«1) Οι αποφάσεις περί λύσεως του γάμου οι οποίες εκδίδονται στην αλλοδαπή […] με ή χωρίς διατήρηση του δεσμού του γάμου […] αναγνωρίζονται μόνον εφόσον η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους έχει διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως. […]

6 ΕΕ 2003, L 338, σ. 1.

7 Κείμενο διαθέσιμο, στη γερμανική και στην αγγλική γλώσσα, στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: http://www.gesetze-im-internet.de/famfg/index.html.

[…]

6) Αν η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως, ο σύζυγος ο οποίος δεν υπέβαλε την αίτηση μπορεί να ζητήσει από το Oberlandesgericht [ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο] να εκδώσει απόφαση. […]

7) Αρμόδιο είναι το πολιτικό τμήμα του Oberlandesgericht [ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου] στην περιφέρεια του οποίου έχει την έδρα της η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους. […]»

16. Το άρθρο 109 του FamFG, με τίτλο «Κωλύματα αναγνωρίσεως», προβλέπει στην παράγραφο 1, σημείο 4, ότι «[η] αναγνώριση αλλοδαπής αποφάσεως αποκλείεται, αν η αναγνώριση της αποφάσεως οδηγεί σε αποτέλεσμα προδήλως ασυμβίβαστο με βασικές αρχές του γερμανικού δικαίου, ιδίως αν η αναγνώριση είναι ασυμβίβαστη με τα θεμελιώδη δικαιώματα». Δυνάμει της παραγράφου 5 του ίδιου άρθρου, δεν πραγματοποιείται έλεγχος της νομιμότητας της αλλοδαπής αποφάσεως.

2. Ο EGBGB

17. Το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα, στο εξής: EGBGB), όπως ίσχυε έως την 28η Ιανουαρίου 2013, όριζε τα εξής: «[τ]ο διαζύγιο υπόκειται στο δίκαιο το οποίο ήταν εφαρμοστέο στις γενικές συνέπειες του γάμου κατά την ημερομηνία καταθέσεως της αγωγής διαζυγίου. Αν η λύση του γάμου δεν είναι δυνατή βάσει του δικαίου αυτού, το διαζύγιο εμπίπτει στο γερμανικό δίκαιο, εφόσον ο σύζυγος που ζητεί το διαζύγιο είναι Γερμανός κατά την ημερομηνία αυτή ή ήταν Γερμανός κατά την ημερομηνία του γάμου».

18. Βάσει των τροποποιήσεων που επήλθαν με νόμο της 23ης Ιανουαρίου 2013 [8], ο προμνημονευθείς κανόνας συγκρούσεως τροποποιήθηκε κατά τρόπον ώστε το άρθρο 17, παράγραφος 1, του EGBGB ορίζει έκτοτε ότι «[ο]ι περιουσιακές συνέπειες του διαζυγίου, οι οποίες δεν ρυθμίζονται από άλλες διατάξεις του παρόντος τμήματος εμπίπτουν στο εφαρμοστέο στο διαζύγιο δίκαιο κατά τον κανονισμό (ΕΕ) 1259/2010».

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία

19. Όπως αναφέρεται στη διάταξη που εξέδωσε το Δικαστήριο στις 12 Μαΐου 2016 στην υπόθεση Sahyouni (C-281/15) [9], ο Raja Mamisch και η Soha Sahyouni τέλεσαν γάμο, στις 27 Μαΐου 1999, στην περιφέρεια του ισλαμικού δικαστηρίου της Χομς (Συρία). Και οι δύο έχουν τη συριακή ιθαγένεια, από τη γέννησή τους, καθώς και τη γερμανική ιθαγένεια κατόπιν πολιτογραφήσεως όσον αφορά τον R. Mamisch και κατόπιν τελέσεως γάμου όσον αφορά την S. Sahyouni. Αφού έζησαν στη Γερμανία μέχρι το 2003, μετακόμισαν στη Συρία και στη συνέχεια διέμειναν εναλλάξ στη Γερμανία, στο Κουβέιτ και στον Λίβανο. Επί του παρόντος, ζουν και πάλι στη Γερμανία, σε χωριστές κατοικίες.

20. Στις 19 Μαΐου 2013, ο R. Mamisch δήλωσε τη βούλησή του να διαζευχθεί τη σύζυγό του, δι' απαγγελίας του τύπου του διαζυγίου από αντιπρόσωπό του ενώπιον του θρησκευτικού δικαστηρίου της Σαρία στην πόλη της Λαττάκειας (Συρία). Στις 20 Μαΐου 2013, το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε τη λύση του γάμου με διαζύγιο μεταξύ των συζύγων.

8 Ήτοι τον Gesetz zur Anpassung der Vorschriften des Internationalen Privatrechts an die Verordnung (EU) Nr. 1259/2010 und zur Änderung anderer Vorschriften des Internationalen Privatrechts (νόμο περί προσαρμογής ορισμένων διατάξεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον κανονισμό 1259/2010 και τροποποιήσεως άλλων διατάξεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου), της 23ης Ιανουαρίου 2013 (*BGBl.* 2013 I, σ. 101), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 29 Ιανουαρίου 2013.

9 EU:C:2016:343, σκέψεις 9 έως 14.

21. Από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι, στις 12 Σεπτεμβρίου 2013, η S. Sahyouni προέβη σε δήλωση, που φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή της, με την οποία βεβαίωνε ότι έλαβε τις παροχές που δικαιούται βάσει των θρησκευτικών διατάξεων, ήτοι το συνολικό ποσό των 20 000 δολαρίων ΗΠΑ (USD) (περίπου 15 000 ευρώ[10]), η οποία είχε ως εξής: «[…] Έλαβα όλες τις παροχές που δικαιούμαι βάσει του γαμικού συμφώνου και λόγω του διαζυγίου που επήλθε με επιθυμία του ενός μέρους και, ως εκ τούτου, τον απαλλάσσω από όλες τις υποχρεώσεις που υπέχει απέναντί μου δυνάμει του γαμικού συμφώνου και της υπ' αριθ. 1276 αποφάσεως διαζυγίου που εκδόθηκε από το δικαστήριο της Σαρία στην Λαττάκεια στις 20 Μαΐου 2013. […]».

22. Στις 30 Οκτωβρίου 2013, ο R. Mamisch ζήτησε να αναγνωριστεί το διαζύγιο που απαγγέλθηκε στη Συρία. Με απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2013, ο πρόεδρος του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου) δέχθηκε την αίτηση, διαπιστώνοντας ότι συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την αναγνώριση της εν λόγω αποφάσεως διαζυγίου.

23. Στις 18 Φεβρουαρίου 2014, η S. Sahyouni ζήτησε να ακυρωθεί η απόφαση αυτή και να κριθεί ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την αναγνώριση της επίμαχης αποφάσεως διαζυγίου.

24. Με απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, ο πρόεδρος του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου) απέρριψε την αίτηση της S. Sahyouni. Στο σκεπτικό της αποφάσεώς του, ο δικαστής αυτός επισήμανε ότι η αναγνώριση της επίμαχης αποφάσεως διαζυγίου διέπεται από τον κανονισμό 1259/2010, ο οποίος έχει εφαρμογή και στα ιδιωτικά διαζύγια. Ελλείψει έγκυρης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου και ελλείψει κοινής συνήθους διαμονής των συζύγων κατά το έτος προ του διαζυγίου, το εφαρμοστέο δίκαιο προσδιορίζεται βάσει των διατάξεων του άρθρου 8, στοιχείο γ', του εν λόγω κανονισμού. Όταν αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν διπλή ιθαγένεια, καθοριστική είναι η ενεργός ιθαγένεια κατά την έννοια του γερμανικού δικαίου[11], η οποία ήταν, κατά τον χρόνο του επίμαχου διαζυγίου, η συριακή. Τέλος, επισήμανε ότι η αναγνώριση της αποφάσεως που εκδόθηκε στη Συρία δεν προσκρούει στη δημόσια τάξη κατά την έννοια του άρθρου 12 του κανονισμού 1259/2010, δοθέντος ότι η σύζυγος αποδέχθηκε εκ των υστέρων την επίμαχη μορφή διαζυγίου δηλώνοντας ότι αποδέχεται τα παρεπόμενα ανταλλάγματα, και ότι, παρά την ενδεχόμενη ύπαρξη διακρίσεως, το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού δεν απαγορεύει την αναγνώριση της αποφάσεως υπό τις περιστάσεις αυτές.

25. Η S. Sahyouni άσκησε ένδικο βοήθημα κατά της εν λόγω απορριπτικής αποφάσεως. Με διάταξη της 2ας Ιουνίου 2015, το Oberlandesgericht München (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Μονάχου) ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο διάφορα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του κανονισμού 1259/2010.

26. Το Δικαστήριο, με διάταξη της 12ης Μαΐου 2016[12] στην υπόθεση Sahyouni (C-281/15), έκρινε εαυτό προδήλως αναρμόδιο να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά για τον λόγο, μεταξύ άλλων, ότι ο κανονισμός 1259/2010 δεν είχε εφαρμογή στην αναγνώριση αποφάσεως διαζυγίου που έχει ήδη εκδοθεί σε τρίτο κράτος και ότι το αιτούν δικαστήριο δεν είχε παράσχει κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι το εθνικό δίκαιο προέβλεπε την άμεση και ανεπιφύλακτη εφαρμογή των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού στις περιπτώσεις αυτές. Επισήμανε, ωστόσο, ότι το εν λόγω δικαστήριο εξακολουθεί να έχει την ευχέρεια να υποβάλει νέα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως όταν θα είναι σε θέση να παράσχει στο Δικαστήριο όλα τα στοιχεία που θα του επιτρέψουν να αποφανθεί.

10 Με ισοτιμία περίπου 0,75 ευρώ για 1 δολάριο ΗΠΑ (USD) τη 12η Σεπτεμβρίου 2013.

11 Ειδικότερα, κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, του EGBGB.

12 EU:C:2016:343, σκέψεις 18 έως 33.

27. Στο πλαίσιο αυτό, το Oberlandesgericht München (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Μονάχου), με απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Ιουλίου 2016, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία για δεύτερη φορά και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του [κανονισμού 1259/2010] και περιπτώσεις ιδιωτικών διαζυγίων –εν προκειμένω: με μονομερή δήλωση ενός συζύγου ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου της Συρίας δυνάμει της Σαρία;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο [πρώτο ερώτημα]: Πρέπει, κατά την εφαρμογή του κανονισμού 1259/2010, (η εξέταση της πληρώσεως των προϋποθέσεων κατά) το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού, στις περιπτώσεις ιδιωτικών διαζυγίων:

   α) να στηρίζεται, in abstracto, σε σύγκριση με σκοπό να διαπιστωθεί κατά πόσον το εφαρμοστέο βάσει του άρθρου 8 δίκαιο παρέχει μεν πρόσβαση στο διαζύγιο και στον άλλο σύζυγο, πλην όμως εξαρτά το διαζύγιο, λόγω του φύλου του συζύγου, από άλλες διαδικαστικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις από αυτές που διέπουν την πρόσβαση του πρώτου συζύγου, ή

   β) εξαρτάται η κρίση περί εφαρμογής του κανόνα από το αν η εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου, που εισάγει κατά τρόπο αφηρημένο δυσμενείς διακρίσεις, οδηγεί σε δυσμενείς διακρίσεις in concreto και στην υπό εξέταση περίπτωση;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο [δεύτερο ερώτημα, υπό β′]: αποτελεί η συναίνεση του συζύγου, εις βάρος του οποίου γίνεται δυσμενής διάκριση, στη λύση του γάμου –ακόμη και υπό τη μορφή επικυρωθείσας αποδοχής ανταλλαγμάτων– επαρκή λόγο μη εφαρμογής του κανόνα;»

28. Γραπτές παρατηρήσεις στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας υπέβαλαν η Γερμανική, η Βελγική, η Γαλλική, η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 31ης Μαΐου 2017, ο R. Mamisch, η Γερμανική και η Ουγγρική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικές παρατηρήσεις.

IV. Ανάλυση

29. Λαμβανομένων υπόψη των ενστάσεων που διατυπώθηκαν για το ζήτημα αυτό, πρέπει, πριν από την ανάλυση των ερωτημάτων που έχουν υποβληθεί στο Δικαστήριο, να εξεταστεί αν αυτό είναι αρμόδιο να απαντήσει στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, αντιθέτως προς τα κριθέντα σε σχέση με την προηγούμενη αίτηση προδικαστικής αποφάσεως την οποία είχε υποβάλει το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο της ίδιας διαφοράς της κύριας δίκης.

Α. Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

30. Διευκρινίζω, εξαρχής, ότι κατά τη γνώμη μου το Δικαστήριο έχει διαφωτιστεί επαρκώς ώστε να είναι σε θέση να αποφανθεί επί των ερωτημάτων που του έχουν υποβληθεί στην παρούσα διαδικασία, σύμφωνα με τη νομολογία του κατά την οποία η αρμοδιότητά του μπορεί να θεμελιωθεί στο γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο προβλέπει την εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης των οποίων η ερμηνεία ζητείται.

1. Επί των στοιχείων που μπορούν να αντληθούν από τη νομολογία του Δικαστηρίου

31. Πρέπει, καταρχάς, να υπομνησθεί ότι κατά πάγια νομολογία το τεκμήριο λυσιτελούς υποβολής των προδικαστικών ερωτημάτων που τίθενται από εθνικό δικαστήριο, εντός του κανονιστικού και πραγματικού πλαισίου που αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη, μπορεί να ανατραπεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις [13]. Η απόρριψη αιτήσεως προδικαστικού ερωτήματος μπορεί, μεταξύ άλλων, να δικαιολογηθεί όταν είναι πρόδηλο ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί, ούτε άμεσα ούτε έμμεσα, στις περιστάσεις της υποθέσεως [14].

32. Εν προκειμένω, όπως το Δικαστήριο διαπίστωσε στη διάταξη της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15) [15], η διαφορά της κύριας δίκης δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, καθώς ούτε ο κανονισμός 1259/2010 ούτε ο κανονισμός 2201/2003 ούτε καμία άλλη νομική πράξη της Ένωσης εφαρμόζεται σε μια τέτοια διαφορά η οποία έχει ως αντικείμενο αίτηση αναγνωρίσεως σε κράτος μέλος αποφάσεως διαζυγίου που έχει απαγγελθεί από θρησκευτική αρχή σε τρίτο κράτος.

33. Όσον αφορά, ειδικότερα, τον κανονισμό 1259/2010 [16], του οποίου οι διατάξεις ρητώς αποτελούσαν το αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην ως άνω υπόθεση, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο κανονισμός αυτός προσδιορίζει μόνον τους κανόνες συγκρούσεως των εφαρμοστέων δικαίων, στα συμμετέχοντα κράτη μέλη [17], σχετικά με το διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, και δεν ρυθμίζει την αναγνώριση αποφάσεως διαζυγίου που έχει ήδη απαγγελθεί [18].

34. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τις αρχές που διατύπωσε η απόφαση Dzodzi [19] και εξειδικεύθηκαν με τη μεταγενέστερη νομολογία [20], μόνο αν το αιτούν δικαστήριο έχει θεμελιώσει επαρκώς τη δυνατότητα εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010 δυνάμει του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο έχει την έδρα του, βάσει των περιστάσεων της διαφοράς η οποία εκκρεμεί ενώπιόν του, το Δικαστήριο θα είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί των ερωτημάτων που του έχουν υποβληθεί, παρά το γεγονός ότι η εν λόγω διαφορά δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

35. Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζω [21] ότι το Δικαστήριο μπορεί να κρίνει εαυτό αρμόδιο να απαντήσει σε προδικαστικά ερωτήματα που του υποβάλλονται, ακόμη και αν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, των οποίων ζητείται η ερμηνεία, δεν τυγχάνουν εφαρμογής στα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, στην περίπτωση που το εθνικό δίκαιο προβλέπει την άμεση και ανεπιφύλακτη εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων. Συγκεκριμένα, όταν η εθνική νομοθεσία εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπονται για περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οικείας ρυθμίσεως της Ένωσης προς τις λύσεις που έχουν γίνει δεκτές από την λόγω ρύθμιση, υφίσταται βέβαιο συμφέρον της Ένωσης για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων που περιλαμβάνονται στην

13 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 31ης Ιανουαρίου 2017, Lounani (C-573/14, EU:C:2017:71, σκέψη 56), και της 14ης Ιουνίου 2017, Menini και Rampanelli (C-75/16, EU:C:2017:457, σκέψη 28).

14 Βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 16ης Απριλίου 2008, Club Náutico de Gran Canaria (C-186/07, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2008:227, σκέψη 19), και απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, Agafiței κ.λπ. (C-310/10, EU:C:2011:467, σκέψη 28).

15 EU:C:2016:343.

16 Βλ σκέψη 19 της διατάξεως της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15, EU:C:2016:343).

17 Των οποίων ο κατάλογος παρατίθεται στην υποσημείωση 5 των παρουσών προτάσεων.

18 Σχετικά με τον κανονισμό 2201/2003, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το πεδίο εφαρμογής του περιορίζεται στην αναγνώριση αποφάσεων που εκδίδονται από δικαστήρια άλλων κρατών μελών (βλ. σκέψεις 20 έως 22 της διατάξεως της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni, C-281/15, EU:C:2016:343).

19 Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1990 (C-297/88 και C-197/89, EU:C:1990:360, σκέψεις 36 και 37).

20 Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις που παρατίθενται στις σκέψεις 24 έως 29 της διατάξεως της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15, EU:C:2016:343).

21 Βλ., επίσης, τις προτάσεις μου στην υπόθεση Europamur Alimentación (C-295/16, EU:C:2017:506, σημεία 43 και 44).

ανωτέρω ρύθμιση, προκειμένου να αποφευχθούν ερμηνευτικές αποκλίσεις στο μέλλον. Το Δικαστήριο, επομένως, καλείται να εξακριβώσει αν υπάρχουν αρκούντως σαφείς ενδείξεις προκειμένου να θεμελιώσει την παραπομπή αυτή στο δίκαιο της Ένωσης, βάσει των πληροφοριών που παρέχει σχετικά με το ζήτημα αυτό η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως [22].

36. Από τη νομολογία αυτή προκύπτει επίσης ότι, ακόμη και αν η νομοθεσία η οποία μεταφέρει οδηγία στο εθνικό δίκαιο δεν επαναλαμβάνει κατά γράμμα τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που αποτελούν αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων, το Δικαστήριο μπορεί να είναι αρμόδιο να αποφανθεί προδικαστικώς, όταν στην απόφαση περί παραπομπής αναγνωρίζεται ότι οποιαδήποτε ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων από το Δικαστήριο είναι δεσμευτική για την επίλυση της διαφοράς στο πλαίσιο της κύριας δίκης [23]. Καθοριστικό είναι ότι το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι οι έννοιες που περιλαμβάνονται στο εθνικό δίκαιο πρέπει πράγματι να ερμηνεύονται κατά τον ίδιο τρόπο όπως και οι ανάλογες έννοιες του δικαίου της Ένωσης και ότι το δικαστήριο αυτό δεσμεύεται συναφώς από την εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία των εν λόγω εννοιών [24].

37. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διευκρινίσει εάν η διαφορά που εκκρεμεί ενώπιόν του παρουσιάζει κάποιο συνδετικό στοιχείο με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που μνημονεύονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, οπότε η ερμηνεία καθίσταται απαραίτητη για την επίλυση της εν λόγω διαφοράς [25]. Πράγματι, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, εναπόκειται αποκλειστικά στα δικαστήρια των κρατών μελών, και όχι στο Δικαστήριο, να προσδιορίσουν τον σκοπό και το περιεχόμενο των κανόνων του εθνικού δικαίου που εφαρμόζονται στη διαφορά της κύριας δίκης, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί πρέπει να εφαρμοστούν, με συνέπεια το Δικαστήριο να δεσμεύεται από την άποψη που διατύπωσε συναφώς το αιτούν δικαστήριο [26].

38. Ειδικότερα, στην περίπτωση που οι διατάξεις του εθνικού δικαίου προβλέπουν την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, στο εθνικό δικαστήριο και μόνον εναπόκειται να εκτιμήσει την ακριβή έκταση της παραπομπής αυτής στο δίκαιο της Ένωσης. Αν κρίνει ότι το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης εφαρμόζεται, λόγω αυτής της ευθείας και ανεπιφύλακτης παραπομπής, στην κατάσταση που δεν καλύπτεται από τις εν λόγω διατάξεις και η οποία αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του, το δικαστήριο αυτό νομιμοποιείται να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ [27]. Ωστόσο, το Δικαστήριο διασφαλίζει γενικώς ότι ορθώς προβλέφθηκε η εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης, όπως ερμηνεύονται από αυτό, χωρίς δυνατότητα για τον εθνικό δικαστή να αποκλίνει [28] και χωρίς μια τέτοια επέκταση του πεδίου εφαρμογής των εν λόγω κανόνων να είναι αντίθετη προς τη ρητή βούληση του νομοθέτη της Ένωσης [29].

22 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 2012, Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, σκέψεις 45 επ.)· της 7ης Νοεμβρίου 2013, Romeo (C-313/12, EU:C:2013:718, σκέψεις 21 επ.)· διάταξη της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15, EU:C:2016:343, σκέψεις 27 επ.)· αποφάσεις της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten (C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψεις 53 επ.), καθώς και της 5ης Απριλίου 2017, Borta (C-298/15, EU:C:2017:266, σκέψεις 33 και 34).

23 Βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2003, BIAO (C-306/99, EU:C:2003:3, σκέψεις 90 επ.).

24 Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Allianz Hungária Biztosító κ.λπ. (C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 23).

25 Βλ, μεταξύ άλλων, διάταξη της 30ής Ιανουαρίου 2014, C. (C-122/13, EU:C:2014:59, σκέψη 15), καθώς και απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten (C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψεις 54 και 55).

26 Βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 30ής Ιουνίου 2011, Wamo (C-288/10, EU:C:2011:443, σκέψεις 26 επ.)· αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 2013, Kostov (C-62/12, EU:C:2013:391, σκέψεις 24 και 25)· της 21ης Σεπτεμβρίου 2016, Etablissements Fr. Colruyt (C-221/15, EU:C:2016:704, σκέψη 15), καθώς και της 4ης Μαΐου 2017, HanseYachts (C-29/16, EU:C:2017:343, σκέψη 34).

27 Βλ. αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 1990, Dzodzi (C-297/88 και C-197/89, EU:C:1990:360, σκέψεις 41 και 42), καθώς και της 17ης Ιουλίου 1997, Leur-Bloem (C-28/95, EU:C:1997:369, σκέψη 33).

28 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 1997, Leur-Bloem (C-28/95, EU:C:1997:369, σκέψεις 28 επ.)· της 18ης Οκτωβρίου 2012, Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, σκέψη 51), καθώς και της 7ης Νοεμβρίου 2013, Romeo (C-313/12, EU:C:2013:718, σκέψη 33)· διατάξεις της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Orrego Arias (C-456/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:550, σκέψεις 23 έως 25), και της 28ης Ιουνίου 2016, Italsempione – Spedizioni Internazionali (C-450/15, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:508, σκέψεις 22 και 23).

29 Στην απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, σκέψεις 53 έως 57), το Δικαστήριο έκρινε εαυτό αναρμόδιο για τον λόγο ότι η «πράξη της Ένωσης προ[έβλεπε] ρητώς ορισμένη εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της» υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης και ότι «δεν μπορεί να γίνει δεκτό ή να υποτεθεί ότι υφίσταται συμφέρον της Ένωσης για την ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων που εξέδωσε ο νομοθέτης της Ένωσης σε τομέα εξαιρούμενο από το πεδίο εφαρμογής της πράξεως αυτής».

39. Προκειμένου να επιβεβαιώσει ότι οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους πράγματι αποφάσισαν να ρυθμίσουν κατά τρόπο πανομοιότυπο τις καταστάσεις που δεν καλύπτονται από την επίμαχη πράξη της Ένωσης και τις καταστάσεις που διέπονται από αυτή, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη όχι μόνον το περιεχόμενο των εθνικών διατάξεων, αλλά επίσης και συμπληρωματικά στοιχεία, όπως το προοίμιο και η αιτιολογική έκθεση της κρίσιμης εν προκειμένω νομοθεσίας [30]. Συναφώς, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τόσο την απόφαση περί παραπομπής [31] όσο και το σύνολο των παρατηρήσεων που υποβάλλονται ενώπιόν του, και ειδικότερα την άποψη που διατυπώνει η Κυβέρνηση του κράτους μέλους την έννομη τάξη του οποίου αφορά, ακόμη και αν η τελική εκτίμηση του περιεχομένου του εθνικού δικαίου επιφυλάσσεται στο αιτούν δικαστήριο [32].

40. Υπό το φως των ανωτέρω διευκρινίσεων πρέπει να εκτιμηθεί αν το Δικαστήριο διαθέτει επαρκή στοιχεία προκειμένου να κρίνει εαυτό αρμόδιο στην υπό κρίση υπόθεση, αντιθέτως προς τα κριθέντα σε σχέση με την προηγούμενη αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ίδιας διαφοράς της κύριας δίκης [33].

2. Επί της υπάρξεως επαρκούς συνδέσμου με το δίκαιο της Ένωσης

41. Η Βελγική και η Ουγγρική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο, για τον λόγο ότι από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι η γερμανική έννομη τάξη παραπέμπει ευθέως και ανεπιφύλακτα στον κανονισμό 1259/2010 στην περίπτωση που η αναγνώριση ιδιωτικού διαζυγίου απαγγελθέντος στην αλλοδαπή ζητείται στη Γερμανία. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή άμβλυνε την άποψη που είχε εκφράσει αρχικά προς την ίδια κατεύθυνση, λαμβάνοντας υπόψη τις διευκρινίσεις που παρέσχε η Γερμανική Κυβέρνηση στην παρούσα διαδικασία.

42. Τόσο ο R. Mamisch όσο και η Γερμανική, η Γαλλική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το γερμανικό δίκαιο προβλέπει την εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού σε διαφορά όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη και ότι, σύμφωνα με την προμνημονευθείσα νομολογία, το Δικαστήριο είναι επομένως αρμόδιο να απαντήσει στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου. Αυτή είναι και η δική μου άποψη.

43. Είναι αληθές ότι το αιτούν δικαστήριο δεν προσδιορίζει τον κανόνα του γερμανικού δικαίου που, κατά την άποψή του, οδηγεί σε αναγκαία εφαρμογή του κανονισμού 1259/2010 κατά την «αναγνώριση» ιδιωτικού διαζυγίου που απαγγέλθηκε στην αλλοδαπή, γεγονός που πρακτικά συνεπάγεται έλεγχο του κύρους του διαζυγίου αυτού βάσει του δικαίου που προσδιορίζεται ως διέπον το τελευταίο, προκειμένου το διαζύγιο αυτό να μπορεί να παραγάγει τα αποτελέσματά του στη Γερμανία [34]. Ωστόσο, δεν αμφισβητείται ότι το αιτούν δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο [35].Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ρητώς ότι το γερμανικό δίκαιο καθιστά εφαρμοστέους, κατά την έννοια της προαναφερθείσας νομολογίας [36], τους κανόνες συγκρούσεως δικαίων που καθορίζονται από τον εν λόγω κανονισμό, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του. Επιπλέον, ο ισχυρισμός αυτός σαφώς επιρρωννύεται από τις διευκρινίσεις που έδωσε η Γερμανική Κυβέρνηση ως προς το εθνικό νομικό πλαίσιο στην υπό κρίση υπόθεση.

30 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Allianz Hungária Biztosító κ.λπ. (C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 21).

31 Μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Ιουλίου 2016, VM Remonts κ.λπ. (C-542/14, EU:C:2016:578, σκέψη 18).

32 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 7ης Νοεμβρίου 2013, Romeo (C-313/12, EU:C:2013:718, σκέψη 25)· της 14ης Ιανουαρίου 2016, Ostas celtnieks (C-234/14, EU:C:2016:6, σκέψεις 19 έως 21), καθώς και της 5ης Απριλίου 2017, Borta (C-298/15, EU:C:2017:266, σκέψη 32).

33 Στη σκέψη 30 της διατάξεως της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15, EU:C:2016:343), το Δικαστήριο είχε επισημάνει ότι το αιτούν δικαστήριο περιορίστηκε, στην εν λόγω αίτηση, να αναφέρει ότι ο «πρόεδρος του Oberlandesgericht München [ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου] εξέθεσε ότι η δυνατότητα αναγνωρίσεως της επίδικης αποφάσεως διέπεται από τον κανονισμό [1259/2010], ο οποίος έχει εφαρμογή και στα αποκαλούμενα "ιδιωτικά διαζύγια"».

34 Επισημαίνω ότι ο όρος «αναγνώριση» που χρησιμοποιείται συναφώς στην απόφαση περί παραπομπής πρέπει να ερμηνευθεί ως έχων, κατά το γερμανικό δίκαιο, την έννοια ότι αποσκοπεί στον έλεγχο της νομιμότητας ιδιωτικού διαζυγίου που απαγγέλθηκε στην αλλοδαπή –ανάλυση που προϋποθέτει την προηγούμενη επίλυση του ζητήματος της συγκρούσεως δικαίων, προκειμένου να προσδιοριστεί το νομικό καθεστώς που έχει εφαρμογή στο διαζύγιο αυτό–, και ότι δεν έχει την ίδια έννοια με αυτήν που χρησιμοποιείται στον κανονισμό 2201/2003 προκειμένου περί της ενσωμάτωσης στην έννομη τάξη κράτους μέλους αποφάσεως εκδοθείσας από δικαστήριο άλλου κράτους μέλους.

35 Βλ. σημεία 37 και 38 των παρουσών προτάσεων.

36 Βλ. σημεία 34 έως 36 των παρουσών προτάσεων.

44. Στο σκεπτικό της διατάξεώς του, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει μια διαφορά, όσον αφορά την αναγνώριση στη Γερμανία διαζυγίων που απαγγέλθηκαν στην αλλοδαπή, μεταξύ των διαζυγίων που απαγγέλθηκαν με τη σύμπραξη, διαπλαστικού χαρακτήρα, δικαστηρίου ή άλλης κρατικής αρχής και αυτών που καλούνται «ιδιωτικά διαζύγια» και τα οποία βασίζονται σε δήλωση μονομερούς ή κοινής βουλήσεως των μερών, ακόμη και αν ενδεχομένως εκδόθηκαν με τη σύμπραξη αλλοδαπής αρχής με χαρακτήρα, ωστόσο, μόνον δηλωτικό, για παράδειγμα με απλή καταχώριση του διαζυγίου [37].

45. Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι, βάσει της γερμανικής νομικής πρακτικής, οι κανόνες διαδικαστικής φύσεως του άρθρου 107 του FamFG [38] εφαρμόζονται στην αναγνώριση αυτών των δύο κατηγοριών διαζυγίων. Αντιθέτως, όσον αφορά τους ουσιαστικούς κανόνες, γίνεται γενικώς δεκτό, μολονότι όχι ομόφωνα, ότι ο έλεγχος των ιδιωτικών διαζυγίων των οποίων ζητείται η αναγνώριση πρέπει να πραγματοποιείται, από τα γερμανικά δικαστήρια, όχι υπό το πρίσμα των απαιτήσεων του άρθρου 109 του FamFG [39], όπως στην περίπτωση των διαζυγίων που απαγγέλλονται από δημόσια αρχή, αλλά σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπονται από τον κανονισμό 1259/2010 [40].

46. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η άποψη αυτή είναι ορθή, δεδομένου ότι δεν θα ήταν νοητό να αποφαίνεται για το διαζύγιο υπηκόων τρίτων κρατών στη Γερμανία βάσει διατάξεων διαφορετικών από εκείνες οι οποίες έχουν εφαρμογή στην αναγνώριση διαζυγίου που έχει ήδη απαγγελθεί στην αλλοδαπή. Εξάλλου, αν η εφαρμογή του κανονισμού 1259/2010 ως προς τα ιδιωτικά διαζύγια αποκλειόταν, θα υπήρχε στο γερμανικό δίκαιο νομικό κενό μη ηθελημένο από τον Γερμανό νομοθέτη ο οποίος κατάργησε, το 2013, τον παλαιότερο κανόνα συγκρούσεως δικαίων που εφαρμοζόταν, μεταξύ άλλων, στην αναγνώριση ιδιωτικών διαζυγίων που απαγγέλλονται στην αλλοδαπή [41] και περιλαμβανόταν στο άρθρο 17, παράγραφος 1, του EGBGB [42], διότι ο Γερμανός νομοθέτης θεώρησε τον νόμο αυτό ως μη ισχύοντα πλέον, ακριβώς λόγω της υπάρξεως του εν λόγω κανονισμού.

47. Συναφώς, η Γερμανική Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι η αναγνώριση στη Γερμανία διαζυγίων που απαγγέλλονται με απόφαση, διαπλαστικού χαρακτήρα, δικαστηρίου ή άλλης αλλοδαπής κρατικής αρχής δεν προϋποθέτει έλεγχο της νομιμότητας της αποφάσεως αυτής [43], αλλά περιορίζεται σε δικονομικού χαρακτήρα επαλήθευση [44] της τηρήσεως των απαιτήσεων που προβλέπονται στο

37 Η απόφαση περί παραπομπής διευκρινίζει ότι το συριακό δίκαιο προβλέπει τέτοια συγκατάθεση καθώς επίσης και δηλωτικού χαρακτήρα έγκριση από δικαστή, παραπέμποντας στα άρθρα 85 επ. του συριακού νόμου 59 της 17ης Σεπτεμβρίου 1953, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 34 της 31ης Δεκεμβρίου 1975, περί προσωπικής καταστάσεως, τα οποία παρατίθενται σε Bergmann, A., Ferid, M., και Henrich, D., *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht*, Verlag für Standesamtswesen, Francfort, 1981, τόμος 17, μέρος «Συρία», σ. 11 επ.

38 Βλ. σημείο 15 των παρουσών προτάσεων.

39 Βλ. σημείο 16 των παρουσών προτάσεων.

40 Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι συμμερίζεται την κρατούσα άποψη, διευκρινίζοντας ότι μέρος της γερμανικής θεωρίας και νομολογίας εκτιμούν ότι ο κανονισμός 1259/2010 μπορεί να τύχει εφαρμογής μόνον όταν δικαστήριο συμμετέχοντος κράτους μέλους αποφαίνεται το ίδιο επί αιτήσεως διαζυγίου και όχι στο πλαίσιο διαδικασίας αναγνωρίσεως διαζυγίου το οποίο έχει ήδη απαγγελθεί στην αλλοδαπή.

41 Βλ. απόφαση του Bundesgerichtshof (Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία), της 28ης Μαΐου 2008 (XII ZR 61/06, σκέψη 36), διαθέσιμη στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=44298&pos=0&anz=.

42 Βλ. σημεία 17 και 18 των παρουσών προτάσεων.

43 Μια αναθεώρηση ως προς την ουσία θεωρείται αλυσιτελής στην περίπτωση αυτή, για τον λόγο ότι δικαστήριο ή αλλοδαπή διοικητική αρχή απαγγέλλει διαζύγιο μόνον αφού εξετάσει τις προϋποθέσεις του νόμου που απαιτούνται προς τούτο.

44 Ο τρόπος αυτός αντιμετώπισης των αλλοδαπών διαζυγίων κρατικής φύσεως χαρακτηρίζεται ως «δικονομική αναγνώριση» («verfahrensrechtliche Anerkennung» στη γερμανική γλώσσα).

άρθρο 109 του FamFG[45]. Αντιθέτως, η αναγνώριση ιδιωτικών διαζυγίων[46] γίνεται δεκτή στη Γερμανία μόνο κατόπιν ελέγχου του κύρους αυτών[47] που πρέπει να πραγματοποιείται βάσει των διατάξεων ουσιαστικού δικαίου του κράτους που καθορίζεται από τους οικείους κανόνες συγκρούσεως νόμων[48], ήτοι, στο εξής, από τις διατάξεις του κανονισμού 1259/2010.

48. Η Γερμανική Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι ο Γερμανός νομοθέτης κατάργησε πράγματι τον κανόνα συγκρούσεως δικαίων που προβλεπόταν στο πρώην άρθρο 17, παράγραφος 1, του EGBGB, διότι εκτίμησε ότι, μετά την έναρξη ισχύος του κανονισμού 1259/2010, το εφαρμοστέο για τη λύση του γάμου δίκαιο έπρεπε να καθοριστεί αποκλειστικά βάσει των διατάξεων του κανονισμού αυτού, λόγω της οικουμενικής εφαρμογής που προβλέπεται στο άρθρο 4 αυτού. Εξάλλου, όπως σαφώς αναφέρεται στις κοινοβουλευτικές εργασίες που μνημονεύονται στις γραπτές παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβέρνησης[49], ο εθνικός νομοθέτης θεώρησε ότι ο κανονισμός 1259/2010 εφαρμοζόταν επίσης στα διαζύγια ιδιωτικού χαρακτήρα. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι δεν υφίσταται πλέον, στο γερμανικό δίκαιο, αυτοτελής κανόνας συγκρούσεως δικαίων για τον προσδιορισμό του δικαίου που είναι εφαρμοστέο σε διαζύγιο όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη.

49. Επομένως, η σκόπιμη κατάργηση του γερμανικού κανόνα συγκρούσεως, ο οποίος καθιστούσε δυνατό τον προσδιορισμό του εφαρμοστέου για την εκτίμηση του κύρους των ιδιωτικών διαζυγίων που εκδόθηκαν στο εξωτερικό δικαίου[50], είχε ακριβώς ως αποτέλεσμα, αφενός, η εφαρμογή του κανονισμού 1259/2010 ως προς αυτού του είδους τις διαδικασίες να καταστεί αναγκαία βάσει του γερμανικού δικαίου, σύμφωνα με την πρόθεση του εθνικού νομοθέτη και δυνάμει μιας εμφανώς ευρέως διαδεδομένης πρακτικής των εθνικών δικαστηρίων[51], και αφετέρου, η δεσμευτική ερμηνεία των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού εκ μέρους του Δικαστηρίου να είναι πράγματι απολύτως αναγκαία, σύμφωνα με την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

45 Τα γερμανικά δικαστήρια δεν πραγματοποιούν κανέναν έλεγχο πέραν των κωλυμάτων αναγνωρίσεως που περιλαμβάνονται στο άρθρο αυτό, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η προσβολή της γερμανικής δημοσίας τάξεως.

46 Όπως ορίζονται στο σημείο 4 των παρουσών προτάσεων.

47 Αυστηρότερη εξέταση, που υπερβαίνει τον έλεγχο των μνημονευομένων στον νόμο λόγων αρνήσεως, δικαιολογείται, από τη σκοπιά του γερμανικού δικαίου, σε σχέση με τα διαζύγια αυτά, διότι δεν υπάρχει εγγύηση τηρήσεως της νομιμότητας ισοδύναμη με αυτή που απορρέει από τη σύμπραξη, διαπλαστικού χαρακτήρα, δημόσιας αρχής.

48 Αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης των αλλοδαπών διαζυγίων ιδιωτικού χαρακτήρα χαρακτηρίζεται ως «αναγνώριση βάσει των κανόνων συγκρούσεως δικαίων» («kollisionsrechtliche Anerkennung» στη γερμανική γλώσσα), ακόμη και αν η χρήση του όρου «αναγνώριση» είναι, κατά την άποψή μου, κάπως παραπλανητική (βλ. υποσημείωση 34 των παρουσών προτάσεων).

49 Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση που συνοδεύει το σχέδιο του νόμου της 23ης Ιανουαρίου 2013, στον οποίο αναφορά περιέχεται στο σημείο 18 των παρουσών προτάσεων, «[μ]όνο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να ερμηνεύσει δεσμευτικώς τον κανονισμό [1259/2010]. Επομένως, μόνο το εν λόγω θεσμικό όργανο μπορεί καταρχάς να διευκρινίσει τις ασάφειες. Ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε ορισμένα σημεία τα οποία θα μπορούσαν να είναι σημαντικά για την ερμηνεία της νομικής αυτής πράξεως στη Γερμανία[.] Ο κανονισμός [1259/2010] εφαρμόζεται και στα ιδιωτικά διαζύγια. Οι διατάξεις του δεν ρυθμίζουν βεβαίως ρητώς αυτόν τον ευρύ τομέα εφαρμογής, αλλά, βάσει της αιτιολογικής του σκέψης 9, ο κανονισμός σκοπεί στη δημιουργία πλήρους νομικού πλαισίου για το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό. Το ιδιωτικό διαζύγιο δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των τομέων στους οποίους ο κανονισμός δεν εφαρμόζεται βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2. Το άρθρο 4, το οποίο προβλέπει την οικουμενική εφαρμογή του εν λόγω κανονισμού, δεν περιέχει κανέναν περιορισμό όσον αφορά τις έννομες τάξεις που επιτρέπουν το ιδιωτικό διαζύγιο. Μόνον δε επειδή –στον βαθμό που μπορώ να κρίνω– το ιδιωτικό διαζύγιο είναι άγνωστο στις έννομες τάξεις των συμμετεχόντων κρατών μελών, ο κανονισμός [1259/2010] λαμβάνει υπόψη, σε ορισμένα σημεία, τις "συνήθεις" περιπτώσεις του διαζυγίου και του δικαστικού χωρισμού που απαγγέλλονται από δικαστήριο» (βλ. Bundestag Drucksache αριθ. 17/11049, της 17ης Οκτωβρίου 2012, σ. 8, διαθέσιμη στην ακόλουθη διαδικτυακή διεύθυνση: http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/110/1711049.pdf).

50 Μολονότι ορισμένοι συγγραφείς προτείνουν, κατά το αιτούν δικαστήριο, λύσεις για την αντιμετώπιση του «κενού δικαίου» που προκλήθηκε από την κατάργηση αυτή (ήτοι αναλογική εφαρμογή είτε των άρθρων 14 και 17 του παλαιότερου κειμένου του EGBGB είτε των διατάξεων του κανονισμού 1259/2010), εντούτοις η κατάσταση αυτή είχε ως συνέπεια να δημιουργηθούν σοβαρές, κατά την άποψη μου, νομικές αμφιβολίες στο γερμανικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, Helms, T., «Reform des internationales Scheidungsrechts durch die Rom III-Verordnung», *FamRZ*, 2011, αριθ. 22, σ. 1765 επ., καθώς και Pika, M., και Weller, M.-P., «Privatscheidungen zwischen Europäischem Kollisions- und Zivilprozessrecht», *IPRax*, 2017, αριθ. 1, σ. 65 επ.).

51 Υπογραμμίζω ότι στην περίπτωση αυτή πρόκειται για κανόνα νομολογιακής προελεύσεως και όχι για υποτιθέμενη απλή πρακτική διοικητικής αρχής, όπως αυτή η οποία οδήγησε το Δικαστήριο να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο με τη διάταξη της 28ης Ιουνίου 2016, Italsempione – Spedizioni Internazionali (C-450/15, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2016:508, σκέψεις 22 και 23), για τον λόγο ότι «η περιγραφή εθνικής πρακτικής της Αρχής ανταγωνισμού δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ευθεία και άνευ όρων παραπομπή στο δίκαιο της Ένωσης».

50. Επιπλέον, υπογραμμίζω ότι η παραδοχή του Γερμανού νομοθέτη σχετικά με το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού δεν αντίκειται με τρόπο προφανή προς τη ρητή βούληση του νομοθέτη της Ένωσης, όπως συνέβαινε σε άλλες υποθέσεις[52]. Ακόμη και αν η παραδοχή αυτή είναι στην πραγματικότητα εσφαλμένη κατά τη γνώμη μου[53], το σφάλμα αυτό δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την εξέταση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου, εξέταση για την οποία αρκεί ότι το εθνικό δίκαιο παραπέμπει στο δίκαιο της Ένωσης υπό τις προϋποθέσεις που μνημονεύονται ανωτέρω.

51. Υπό το πρίσμα του συνόλου των στοιχείων αυτών, δεν είναι καθόλου προφανές[54] ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης των οποίων ζητείται η ερμηνεία δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής, εν προκειμένω εμμέσως[55], στο πλαίσιο της διαφοράς η οποία εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Δεδομένου ότι οι τιθέμενες από την προμνημονευθείσα νομολογία προϋποθέσεις[56] πληρούνται, κατά την άποψή μου, φρονώ ότι στην παρούσα διαδικασία θεμελιώνεται η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου.

Β. Επί της ενδεχόμενης υπαγωγής των διαζυγίων ιδιωτικού χαρακτήρα στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010 (πρώτο ερώτημα)

52. Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να αποφανθεί αν τα διαζύγια για τα οποία καμία απόφαση διαπλαστικού χαρακτήρα δεν εκδόθηκε από δημόσια αρχή –δικαστήριο ή άλλο φορέα που αποτελεί προέκταση του κράτους– εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010.

53. Προκαταρκτικώς, επισημαίνω ότι είναι δυνατό να διερωτηθεί κανείς για τη λυσιτέλεια του προδικαστικού αυτού ερωτήματος, δοθέντος ότι, για τους λόγους που εκτίθενται ανωτέρω[57], οι διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 εφαρμόζονται στη διαφορά της κύριας δίκης μόνον ως αποτέλεσμα της ευθείας παραπομπής που πραγματοποιεί στον κανονισμό αυτόν το γερμανικό δίκαιο για να προσδιορίσει το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο πλαίσιο των ενδίκων διαδικασιών για την αναγνώριση ιδιωτικών διαζυγίων που έχουν εκδοθεί στην αλλοδαπή. Θα μπορούσε, επομένως, να θεωρηθεί ότι η απάντηση του Δικαστηρίου σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού δεν είναι αναγκαία για την επίλυση της εν λόγω διαφοράς, εφόσον το γερμανικό δίκαιο ορίζει ότι τέτοιες διαδικασίες ρυθμίζονται, σε κάθε περίπτωση, από τον κανονισμό αυτόν.

54. Ωστόσο, έχει κατά την άποψή μου ενδιαφέρον να δοθεί απάντηση από το Δικαστήριο στο υποβληθέν ερώτημα προκειμένου να διασφαλιστεί, σύμφωνα με την προμνησθείσα νομολογία[58], ομοιόμορφη ερμηνεία της έννοιας «διαζύγιο» κατά τον κανονισμό 1259/2010 και, ως εκ τούτου, ομοιόμορφη εφαρμογή του κανονισμού αυτού στις έννομες τάξεις όλων των συμμετεχόντων κρατών μελών. Εν προκειμένω, σε περίπτωση που το Δικαστήριο δώσει αρνητική απάντηση, όπως σκοπεύω να προτείνω, οι γερμανικές αρχές θα οδηγηθούν, συγκεκριμένα, στην προσαρμογή, στον βαθμό που είναι απαραίτητο, των εθνικών κανόνων δικαίου, όπως δέχθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και η Γερμανική Κυβέρνηση.

52 Τούτο συνέβαινε, μεταξύ άλλων, στην υπόθεση που αναφέρεται στην υποσημείωση 29 των παρουσών προτάσεων.

53 Για τους λόγους που θα διευκρινιστούν στα σημεία 52 επ. των παρουσών προτάσεων.

54 Σύμφωνα με τη νομολογία που αναφέρεται στο σημείο 31 των παρουσών προτάσεων.

55 Με την επισήμανση ότι δεν αμφισβητείται ότι οι διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 δεν εφαρμόζονται άμεσα στην προκειμένη περίπτωση (βλ. σημεία 32 και 33 των παρουσών προτάσεων).

56 Βλ. σημεία 34 επ. των παρουσών προτάσεων.

57 Βλ. σημεία 32 επ. των παρουσών προτάσεων.

58 Βλ. σημείο 35 των παρουσών προτάσεων.

55. Το ζήτημα της ενδεχόμενης υπαγωγής τέτοιων ιδιωτικών διαζυγίων στον εν λόγω κανονισμό ανακύπτει, εν προκειμένω, σε σχέση με νομικό σύστημα μουσουλμανικής εμπνεύσεως, αυτό της Συρίας, που δέχεται ότι ο δεσμός του γάμου λύνεται με δήλωση βουλήσεως του συζύγου η οποία ακολουθείται από απλή καταχώριση ή από απόφαση αποκλειστικά δηλωτικού χαρακτήρα η οποία προέρχεται από θρησκευτική αρχή. Ωστόσο, η προβληματική αυτή τίθεται γενικότερα σε σχέση με όλα τα υφιστάμενα είδη διαζυγίων που απαγγέλλονται χωρίς τη διαπλαστικού χαρακτήρα σύμπραξη δημόσιας αρχής, είτε αυτά απορρέουν από μονομερή είτε από κοινή δήλωση βουλήσεως των μερών.

56. Με τις παρατηρήσεις τους, ο R. Mamisch καθώς και η Γερμανική και η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι τα ιδιωτικά διαζύγια πρέπει να διέπονται από τις διατάξεις του κανονισμού 1259/2010, τουλάχιστον υπό συνθήκες όπως αυτές της διαδικασίας της κύριας δίκης[59]. Αντιθέτως, η Βελγική, η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν το αντίθετο, θέση με την οποία συντάσσομαι για τους ακόλουθους λόγους.

57. Καταρχάς, διαπιστώνεται ότι το *γράμμα* των διατάξεων του κανονισμού 1259/2010 και ειδικότερα του άρθρου 1, που αφορά το πεδίο εφαρμογής του νομοθετικού αυτού κειμένου, δεν παρέχει χρήσιμες ενδείξεις προκειμένου να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, δεδομένου ότι η έννοια «διαζύγιο» ουδόλως ορίζεται σε αυτό.

58. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, από την απαίτηση περί ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης συνάγεται ότι, όταν μια πράξη της Ένωσης δεν περιέχει παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό μιας συγκεκριμένης έννοιας, όπως στην προκειμένη περίπτωση, η εν λόγω έννοια πρέπει να ερμηνεύεται από το Δικαστήριο αυτοτελώς, λαμβάνοντας υπόψη την όλη οικονομία, τους σκοπούς και το ιστορικό της θεσπίσεως του επίμαχου νομοθετήματος[60].

59. Όσον αφορά την *όλη οικονομία* του κανονισμού 1259/2010, ο R. Mamisch και η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι η εξαίρεση των ιδιωτικών διαζυγίων από το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής δεν πηγάζει από μια συστηματική ερμηνεία των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού. Δεν συμμερίζομαι την προσέγγιση αυτή.

60. Ασφαλώς, αυτό το είδος διαζυγίων δεν εξαιρείται ρητώς από το εν λόγω πεδίο εφαρμογής, όπως αντιθέτως συμβαίνει με μια άλλη μορφή διαρρήξεως του συζυγικού δεσμού, ήτοι την ακύρωση του γάμου[61]. Ωστόσο, πολλές διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην επέμβαση ενός «δικαστηρίου», όπως αυτό ορίζεται με ευελιξία στο άρθρο 3, σημείο 2[62], και στην

59 Η άποψη αυτή υποστηρίζεται και από μέρος της γερμανικής θεωρίας, ωστόσο δεν φαίνεται να είναι κρατούσα (βλ., μεταξύ άλλων, Wiese, V., «Article 1 [Ρώμη III], Scope», στο *Rome Regulations, Commentary*, υπό τη διεύθυνση του G.-P. Calliess, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2η έκδοση, 2015, σ. 861, σημείο 12, καθώς και τον σχολιασμό του άρθρου 1 του κανονισμού 1259/2010 από Corneloup, S., στο *Droit européen du divorce*, Travaux du Centre de recherche sur le droit des marchés et des investissements internationaux, τόμος 39, LexisNexis, Παρίσι, 2013, σ. 497 έως 499, σημεία 9 και 10).

60 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2016, Wathelet (C-149/15, EU:C:2016:840, σκέψη 28), καθώς και της 9ης Μαρτίου 2017, Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193, σκέψη 42).

61 Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και αιτιολογική σκέψη 10, δεύτερη περίοδος, του εν λόγω κανονισμού.

62 Ήτοι, «οιαδήποτε αρμόδια αρχή των συμμετεχόντων κρατών μελών με δικαιοδοσία στα θέματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού». Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 13, ο κανονισμός 1259/2010 «θα πρέπει να εφαρμόζεται ανεξαρτήτως του είδους του επιληφθέντος δικαστηρίου».

ύπαρξη μιας «διαδικασίας» για τους σκοπούς της λύσεως ή αποδυναμώσεως του δεσμού του γάμου [63]. Από το στοιχείο αυτό συνάγεται, κατά τη γνώμη μου, ότι βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να συμπεριλάβει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού μόνον τα «διαζύγια» που εκδίδονται με αποφάσεις δημοσίων αρχών, οι οποίες έχουν αρμοδιότητα συναφώς [64].

61. Διευκρινίζω ότι δεν ασκεί αποφασιστική επιρροή, συναφώς, το γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης συμπεριέλαβε, στον κανονισμό 1259/2010, τις διατάξεις του άρθρου 10 οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα στο επιληφθέν δικαστήριο να αποκλείσει την εφαρμογή αλλοδαπού νόμου που εισάγει δυσμενείς διακρίσεις κατά το μέρος που προβλέπει πρόσβαση στο διαζύγιο υπό διαφορετικούς όρους μεταξύ των συζύγων ανάλογα με το φύλο τους [65]. Πράγματι, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι ένας τέτοιος νόμος προορίζεται να έχει εφαρμογή στο πλαίσιο διαζυγίου δημοσίου χαρακτήρα και όχι ιδιωτικού χαρακτήρα όπως εν προκειμένω.

62. Όσον αφορά τους *σκοπούς* που επιδιώκονται από τον κανονισμό 1259/2010, η Γερμανική και η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο ευρύ, για τον λόγο ότι, εξαιτίας του οικουμενικού του χαρακτήρα, το νομοθετικό αυτό κείμενο επιχειρεί να ρυθμίσει όλες τις δυνατές περιπτώσεις διαζυγίου σύμφωνα με τις διατάξεις ουσιαστικού δικαίου που θα μπορούσαν ενδεχομένως να εφαρμοστούν. Είναι αληθές ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, το δίκαιο οποιασδήποτε έννομης τάξεως –και όχι μόνο το δίκαιο των συμμετεχόντων κρατών μελών– μπορεί να έχει εφαρμογή δυνάμει του κανονισμού αυτού [66] και ότι ορισμένες έννομες τάξεις κρατών που δεν είναι μέλη της Ένωσης προβλέπουν το ιδιωτικό διαζύγιο υπό διάφορες μορφές. Εντούτοις, φρονώ ότι οι εκτιμήσεις αυτές δεν ασκούν αποφασιστική επιρροή όσον αφορά το εύρος των ειδών διαζυγίου που υπάγονται στον κανονισμό 1259/2010, λαμβανομένων υπόψη όχι μόνον των επιχειρημάτων που εκτίθενται ανωτέρω, αλλά επίσης συμπληρωματικών στοιχείων που συνδέονται με το ιστορικό της θεσπίσεως αυτού.

63. Όπως η Βελγική, η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, εκτιμώ ότι το περιεχόμενο του *κανονισμού 2201/2003* πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της ερμηνείας του κανονισμού 1259/2010, ενόψει του στενού συνδέσμου που ιστορικά υπάρχει μεταξύ των δύο αυτών νομοθετικών πράξεων [67], ακόμη και αν ο ένας αφορά τις συγκρούσεις δικαιοδοσίας, ενώ ο άλλος αφορά τις συγκρούσεις δικαίων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 10, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 1259/2010, «[τ]ο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και το διατακτικό [αυτού] θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό [2201/2003]», ενώ και άλλες διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 αναφέρονται ρητώς στη σχέση τους με τον κανονισμό 2201/2003 [68].

63 Βλ., μεταξύ άλλων, άρθρο 1, παράγραφος 2· άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3· άρθρα 8 και 13, καθώς και άρθρο 18, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού.

64 Σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς, «τόσο τα δικαστήρια stricto sensu όσο και οι διοικητικές αρχές, πολλώ δε μάλλον οι συμβολαιογράφοι θα χρειαστεί να εφαρμόσουν τους νέους κανόνες, που θα καλύπτουν διάφορες μορφές διαζυγίου, από μια δικαστική διαδικασία μέχρι μια απλώς επικυρωμένη ιδιωτική δήλωση βουλήσεως ή ακόμη και ένα αμιγώς ιδιωτικό διαζύγιο. Αυτό το οποίο έχει σημασία είναι το αντικείμενο της διαδικασίας, όχι οι τύποι που τη διέπουν. Εξακολουθούν ωστόσο να αποκλείονται a priori από το γράμμα της ρυθμίσεως οι αμιγώς θρησκευτικές διαδικασίες, διότι η αρχή δεν παρεμβαίνει στην περίπτωση αυτή στο όνομα του συμμετέχοντος κράτους μέλους, εκτός εάν η οικεία αρχή έχει συσταθεί από αυτό» (βλ. Hammje, P., «Le nouveau règlement [1259/2010]», *Revue critique de droit international privé*, 2011, σ. 291 επ., σημείο 7).

65 Στο μέτρο που το εν λόγω άρθρο 10 αποτελεί αντικείμενο των λοιπών ερωτημάτων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση, θα εξετασθεί κατά τρόπο περισσότερο ενδελεχή στο πλαίσιο των ερωτημάτων αυτών (βλ. σημεία 68 επ. των παρουσών προτάσεων).

66 Υπό την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στα άρθρα 10 και 12 του κανονισμού 1259/2010 (επί των μηχανισμών που προβλέπονται στα άρθρα αυτά βλ. σημεία 79 επ. των παρουσών προτάσεων).

67 Υπενθυμίζω ότι οι νομοθετικές εργασίες οι οποίες οδήγησαν στη θέσπιση του κανονισμού 1259/2010 ξεκίνησαν υπό τη μορφή αναδιατυπώσεως του νομοθετικού αυτού κειμένου [βλ. πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 όσον αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία και για τη θέσπιση κανόνων σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο σε γαμικές διαφορές, COM(2006) 399].

68 Βλ. αιτιολογική σκέψη 13 του κανονισμού 1259/2010 («[ό]ποτε συντρέχει λόγος, ένα δικαστήριο θα πρέπει να λογίζεται ως επιληφθέν σύμφωνα με τον κανονισμό […] 2201/2003») και άρθρο 2 (σύμφωνα με το οποίο ο κανονισμός […] 1259/2010 «δεν επηρεάζει την εφαρμογή του κανονισμού […] 2201/2003»).

64. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι που κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις συμφωνούν πάντως ότι ο όρος «διαζύγιο» που χρησιμοποιείται στον κανονισμό 2201/2003 δεν περιλαμβάνει τα ιδιωτικά διαζύγια, με την επισήμανση ότι ο κανονισμός αυτός ρυθμίζει αποκλειστικά τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων των κρατών μελών[69] καθώς και την αναγνώριση και την εκτέλεση των αποφάσεων που εκδίδονται από αυτά, μεταξύ άλλων, στον τομέα των διαζυγίων[70]. Ο ίδιος όρος που περιλαμβάνεται στον κανονισμό 1259/2010 πρέπει, κατά την άποψή μου, να ερμηνευθεί υπό την ίδια έννοια, προκειμένου το κείμενο αυτό να ευθυγραμμιστεί, σύμφωνα με τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης, με το ως άνω συγγενές νομοθέτημα, κατά τρόπον ώστε οι αποφάσεις που προέρχονται από μη κρατικές αρχές να μην υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των δύο αυτών νομοθετικών κειμένων.

65. Η μελέτη των *προπαρασκευαστικών εργασιών* που οδήγησαν στη θέσπιση του κανονισμού 1259/2010 δεν παρέχει άμεσα σαφή στοιχεία στην υπό κρίση υπόθεση, καθόσον δεν εντοπίστηκε κανένα στοιχείο από το οποίο να προκύπτει ότι έγινε ειδικώς μνεία στο ζήτημα των ιδιωτικών διαζυγίων. Ωστόσο, η σιωπή αυτή φρονώ ότι είναι αποκαλυπτική, όπως υποστηρίζουν τόσο η Ουγγρική Κυβέρνηση όσο και η Επιτροπή, του ότι, κατά τη θέσπιση του εν λόγω κανονισμού, ο νομοθέτης της Ένωσης είχε κατά νου αποκλειστικά τις περιπτώσεις στις οποίες το διαζύγιο εκδίδεται από κρατικό δικαστήριο ή από άλλη δημόσια αρχή. Πράγματι, δεν αμφισβητείται ότι, όπως εξάλλου επισήμανε και το γερμανικό Κοινοβούλιο[71], κατά το χρονικό εκείνο σημείο, στις έννομες τάξεις των κρατών μελών που συμμετείχαν στην ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του εφαρμοστέου δικαίου σε γαμικές διαφορές[72], μόνον τα όργανα δημόσιου χαρακτήρα μπορούσαν να εκδώσουν αποφάσεις με νομική ισχύ στον τομέα αυτό[73].

66. Στο μέτρο που η ενδεχόμενη συμπερίληψη των ιδιωτικών διαζυγίων προφανώς δεν αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεως κατά τις διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν της εκδόσεως του κανονισμού 1259/2010 και λόγω των λοιπών εκτιμήσεων που εκτίθενται ανωτέρω[74], φρονώ ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί υπό την έννοια ότι αυτό το είδος διαζυγίων υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού. Η απόφαση σχετικά με μια τέτοια συμπερίληψη ανήκει αποκλειστικά στον νομοθέτη της Ένωσης, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, μετά από επίσημη συζήτηση και εις βάθος ανάλυση των συγκεκριμένων συνεπειών που θα μπορούσε να έχει η πράξη αυτή, υπό τα πρίσμα των διαφόρων νομικών συστημάτων των συμμετεχόντων κρατών μελών[75] και λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων των διαφόρων πιθανών μορφών ιδιωτικών διαζυγίων.

67. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι ο κανονισμός 1259/2010 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα διαζύγια ιδιωτικού χαρακτήρα, δηλαδή αυτά που εκδίδονται χωρίς τη διαπλαστικού χαρακτήρα σύμπραξη δικαστηρίου ή δημοσίας αρχής, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του.

69 Όπως ορίζονται στο άρθρο 2, σημείο 1, του κανονισμού 2201/2003 («όλες τις αρχές των κρατών μελών που έχουν δικαιοδοσία για τα ζητήματα που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού σύμφωνα με το άρθρο 1») με όρους ισοδύναμους προς αυτούς που χρησιμοποιούνται στο άρθρο 3, σημείο 2, του κανονισμού 1259/2010 (που παρατίθεται στην υποσημείωση 62 των παρουσών προτάσεων). Συναφώς, επισημαίνω ότι στο πλαίσιο των εργασιών, που δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί, επί της αναδιατυπώσεως του κανονισμού 2201/2003, που αφορά κυρίως τις διατάξεις του σχετικά με τη γονική μέριμνα, προβλέπεται να προσδιοριστεί η κατά τον κανονισμό αυτό έννοια «δικαστήριο» κράτους μέλους κατά τρόπον ώστε να παραπέμπει πλέον σαφέστερα σε «δικαστική ή διοικητική αρχή» κράτους μέλους [βλ. τις τροποποιήσεις του άρθρου 2 του κανονισμού 2201/2003 που προτείνονται από την Επιτροπή στην πρότασή της κανονισμού του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 2016, COM(2016) 411 τελικό, σ. 35].

70 Βλ., μεταξύ άλλων, άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α΄· άρθρο 2, σημεία 1 και 4· άρθρο 19, παράγραφοι 2 και 3, καθώς και άρθρο 21, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003.

71 Βλ. την τελευταία περίοδο του αποσπάσματος του εγγράφου του Κοινοβουλίου που παρατίθεται στην υποσημείωση 49 των παρουσών προτάσεων.

72 Ο κατάλογος των κρατών μελών που αρχικώς συμμετείχαν στην ενισχυμένη αυτή συνεργασία παρατίθεται στην αιτιολογική σκέψη 6 του κανονισμού 1259/2010.

73 Δεν πρέπει να συγχέονται οι περιπτώσεις των ιδιωτικών διαζυγίων, όπως είναι το επίμαχο εν προκειμένω, και οι περιπτώσεις των μη δικαστικών διαζυγίων στις οποίες ο δικαστής αντικαθίσταται από άλλη δημόσια αρχή (για το ζήτημα αυτό βλ. τις συμβολές του Bernand, Y., και Ferrand, F., στο *La rupture du mariage en droit comparé*, υπό την διεύθυνση των F. Ferrand και H. Fulchiron, τόμος 19 της συλλογής Droit comparé et européen, Société de législation comparée, Παρίσι, 2015, σ. 49 και σ. 76 έως 78).

74 Στα σημεία 59 έως 64 των παρουσών προτάσεων

75 Η σύνεση είναι ακόμα περισσότερο αναγκαία, καθώς διαπιστώθηκαν πολύ διαφορετικές προσεγγίσεις, στα συμμετέχοντα κράτη μέλη, σχετικά με την υποδοχή αλλοδαπών αποφάσεων περί αποπομπής του συζύγου (βλ. τη συμβολή του Bidaud-Garon, C., στο *La rupture du mariage en droit comparé*, όπ.π. υποσημείωση 73 των παρουσών προτάσεων, σ. 244 και 245).

Γ. Επί του τρόπου εφαρμογής του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010 σε περίπτωση μη ισότιμης προσβάσεως στο διαζύγιο (δεύτερο και τρίτο ερώτημα)

68. Τα ακόλουθα ερωτήματα υποβλήθηκαν, και επομένως θα πρέπει να εξεταστούν, μόνον επικουρικώς. Τόσο το δεύτερο ερώτημα, το οποίο περιλαμβάνει δύο σκέλη, όσο και το τρίτο ερώτημα, το οποίο ρητώς συνδέεται με το τελευταίο από τα σκέλη αυτά, αφορούν στην ερμηνεία του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010, το οποίο επιτρέπει, κατ' εξαίρεση, την εφαρμογή του δικαίου του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori], σε περίπτωση κατά την οποία το καταρχήν εφαρμοστέο, δυνάμει άλλων διατάξεων του κανονισμού αυτού, αλλοδαπό δίκαιο είτε δεν προβλέπει τον θεσμό του διαζυγίου[76] είτε προβλέπει ότι η πρόσβαση στον δικαστικό χωρισμό ή στο διαζύγιο, όπως στη διαφορά της κύριας δίκης, διαφέρει ανάλογα με το φύλο των συζύγων[77].

69. Τα δύο αυτά ερωτήματα αφορούν τον τρόπο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 10, αφενός, από την άποψη του τρόπου –αφηρημένου ή συγκεκριμένου– με τον οποίο πρέπει να εξεταστεί η δυσμενής διάκριση την οποία συνεπάγεται το εν λόγω αλλοδαπό δίκαιο και, αφετέρου, υπό την άποψη της σημασίας που πρέπει να αποδοθεί στην ενδεχόμενη συναίνεση του συζύγου, που υφίσταται τη δυσμενή διάκριση, στο εκδιδόμενο υπό άνισους όρους διαζύγιο.

1. Επί της εξετάσεως in abstracto της ενέχουσας δυσμενείς διακρίσεις προσβάσεως στο διαζύγιο κατά το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010

70. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται αποκλειστικά για την περίπτωση που το Δικαστήριο δώσει καταφατική απάντηση στο πρώτο ερώτημα και αποφανθεί ότι τα ιδιωτικά διαζύγια, όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης, εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010. Λαμβανομένης υπόψη της αρνητικής απαντήσεως που προτείνω να δοθεί στο προηγούμενο ερώτημα, φρονώ ότι δεν υπάρχει λόγος να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα[78]. Ωστόσο, χάριν πληρότητας, θα διατυπώσω ορισμένες παρατηρήσεις για το ζήτημα αυτό.

71. Με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 έχει την έννοια ότι η προβλεπόμενη από αυτό εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] επιβάλλεται στην περίπτωση που το αλλοδαπό δίκαιο, το οποίο θα ήταν καταρχήν εφαρμοστέο δυνάμει του άρθρου 5 ή του άρθρου 8 του κανονισμού αυτού[79], εισάγει δυσμενή διάκριση μεταξύ των συζύγων *in abstracto* –λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου του δικαίου αυτού–, ανεξαρτήτως του εάν το εν λόγω δίκαιο εισάγει δυσμενείς διακρίσεις *in concreto* –λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως[80].

76 Η πρώτη αυτή περίπτωση σπανίως απαντά στην πράξη, διότι ελάχιστα κράτη απαγορεύουν το διαζύγιο (βλ. αυτά που παρατίθενται από τους Devers, A., και Farge, M., «Le nouveau droit international privé du divorce – À propos du règlement Rome III sur la loi applicable au divorce», *Droit de la famille*, 2012, αριθ. 6, μελέτη 13, σημείο 28), και δεν αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, πλην όμως πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 10 στην υπό κρίση υπόθεση.

77 Αναφερόμενο στα άρθρα 85 και 105 του προαναφερθέντος συριακού νόμου (υποσημείωση 37 των παρουσών προτάσεων), το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, στο μέτρο που το δίκαιο της Συρίας εφαρμόζεται εν προκειμένω, αυτό δεν εγγυάται στη σύζυγο ισότιμη πρόσβαση στο διαζύγιο, αφού ακόμη και αν αναγνωρίζει, παράλληλα προς το διαζύγιο κοινή συναινέσει, δικαστικό διαζύγιο με την πρωτοβουλία της γυναίκας, εντούτοις το διαζύγιο αυτό ρητώς εξαρτάται από την κίνηση δικαστικής διαδικασίας και άλλες προϋποθέσεις –όπως ασθένεια ή πάθηση του συζύγου της–, ενώ αντιθέτως παρέχει στον σύζυγο απεριόριστο δικαίωμα να ζητήσει μονομερώς διαζύγιο.

78 Η Βελγική Κυβέρνηση δεν προέβη σε ανάλυση του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που πρότεινε να δοθεί στο πρώτο υποβληθέν ερώτημα.

79 Υπενθυμίζω ότι το δίκαιο που καθορίζεται από τον κανονισμό 1259/2010 πρέπει να εφαρμοσθεί ακόμη και αν πρόκειται για το δίκαιο κράτους μέλους που δεν συμμετέχει στην ενισχυμένη συνεργασία ή το δίκαιο τρίτου κράτους.

80 Η προβληματική αυτή διαφέρει από εκείνη που αφορά το κατά πόσον η εξέταση του συνεπαγομένου δυσμενείς διακρίσεις αλλοδαπού δικαίου πρέπει να πραγματοποιείται με τυπικό τρόπο, από την άποψη της υπάρξεως αυστηρής ισότητας των δικαιωμάτων των συζύγων αναφορικά με την πρόσβαση στο διαζύγιο, ή με περισσότερο ουσιαστικό τρόπο, από την άποψη της υπάρξεως απλής ισοδυναμίας των δικαιωμάτων αυτών.

72. Η Γερμανική Κυβέρνηση προτείνει να ερμηνευθεί το άρθρο 10 κατά τέτοιο τρόπο ώστε, κατά την εξέταση του κύρους ιδιωτικού διαζυγίου εκδοθέντος στην αλλοδαπή, το δίκαιο του δικαστηρίου που προβαίνει στην εξέταση αυτή να εφαρμόζεται μόνον όταν, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το εφαρμοστέο αλλοδαπό δίκαιο συνεπάγεται δυσμενή διάκριση σε βάρος ενός εκ των συζύγων. Ο R. Mamisch συμμερίζεται την άποψη αυτή.

73. Αντιθέτως, η Γαλλική, η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι, για τους σκοπούς της εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 10, αρκεί η εξέταση του συνεπαγόμενου δυσμενείς διακρίσεις αλλοδαπού δικαίου να πραγματοποιηθεί in abstracto, χωρίς σύνδεση με τις ιδιαιτερότητες της καταστάσεως των οικείων προσώπων, άποψη την οποία συμμερίζομαι, για όλους τους λόγους που αναπτύσσονται κατωτέρω.

74. *Πρώτον*, φρονώ ότι μια τέτοια ερμηνεία συνάδει με το *γράμμα* τόσο του άρθρου 10 όσο και της αιτιολογικής σκέψης 24 του κανονισμού 1259/2010.

75. Ασφαλώς, το εν λόγω άρθρο 10 δεν παρέχει σαφείς ενδείξεις όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκτιμάται αν το αλλοδαπό δίκαιο, το οποίο θα ήταν καταρχήν εφαρμοστέο, θέτει σε μειονεκτική θέση έναν εκ των συζύγων λόγω του φύλου του. Ωστόσο, το εν λόγω άρθρο δεν περιέχει καμία αναφορά από την οποία να προκύπτει ότι το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] μπορεί να αποκλείσει την εφαρμογή νόμου που προβλέπει μη ισότιμη πρόσβαση στο διαζύγιο μόνον οσάκις ο νόμος αυτός συνεπάγεται δυσμενείς διακρίσεις στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως υποστηρίζει το αιτούν δικαστήριο. Αντιθέτως, από τη διατύπωση του εν λόγω άρθρου συνάγεται, όπως υπογραμμίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, ότι αρκεί το εφαρμοστέο αλλοδαπό δίκαιο να εισάγει δυσμενείς διακρίσεις εκ του περιεχομένου του, προκειμένου να τεθεί εκποδών από το δικαστήριο του συμμετέχοντος κράτους μέλους.

76. Εκτιμώ ότι η άποψη την οποία υποστηρίζουν το αιτούν δικαστήριο καθώς και ο R. Mamisch και η Γερμανική Κυβέρνηση δεν τεκμηριώνεται περαιτέρω λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της αιτιολογικής σκέψης 24 του κανονισμού 1259/2010. Δεν αποκλείεται το γράμμα της εν λόγω αιτιολογικής σκέψης στην απόδοσή της στη γερμανική γλώσσα να οδηγεί σε σύγχυση, κατά το μέρος που η εισαγωγική φράση «Σε ορισμένες περιπτώσεις» ακολουθείται από όρους που σημαίνουν «*στις οποίες* το εφαρμοστέο δίκαιο […] δεν παρέχει […] ισότιμη πρόσβαση σε διαζύγιο ή σε δικαστικό χωρισμό» [81]. Οι λέξεις που εισάγουν την αναφορική πρόταση, τις οποίες υπογράμμισα, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι πρέπει να εξεταστούν οι συγκεκριμένες συνέπειες που συνεπάγεται η εφαρμογή του δικαίου αυτού, λαμβανομένης υπόψη της ειδικής καταστάσεως των συζύγων τους οποίους αφορά το διαζύγιο [82].

81 «In bestimmten Situationen, *in denen* das anzuwendende Recht […]» (η υπογράμμιση δική μου). Αντίστοιχη είναι η διατύπωση που περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, στην απόδοση στη δανική γλώσσα: «I visse situationer, *hvor* den valgte lov […]» (η υπογράμμιση δική μου).

82 Επί της προβληματικής αυτής, βλ. Lein, E., «Article 10 [Ρώμη III], Application of the Law to the Forum», στο *Rome Regulations, Commentary*, όπ.π. υποσημείωση 59, σημείο 11 και σημείωση 24.

77. Ωστόσο, η διατύπωση που υιοθετούν άλλες γλωσσικές αποδόσεις στερείται τέτοιας αμφισημίας [83]. Υπό το πρίσμα αυτών των γλωσσικών αποδόσεων και λαμβανομένων υπόψη των προπαρασκευαστικών εργασιών του κανονισμού 1259/2010 [84], εκτιμώ ότι η χρήση της εν λόγω εισαγωγικής εκφράσεως παραπέμπει απλώς στις περιστάσεις που περιγράφονται στο άρθρο 10 προκειμένου να προσδιοριστούν οι περιπτώσεις που υπάγονται στον κανονισμό αυτόν, όπως βεβαιώνει και η Επιτροπή, και δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αντανακλά τη βούληση του νομοθέτη να περιορίσει την εφαρμογή της διατάξεως αυτής μόνον στα διαζύγια στα οποία η επίμαχη δυσμενής διάκριση επέρχεται in concreto.

78. Εν πάση περιπτώσει, κατά πάγια νομολογία, η διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε στην απόδοση διατάξεως του δικαίου της Ένωσης σε μία γλώσσα δεν μπορεί να αποτελέσει τη μοναδική βάση για την ερμηνεία της διατάξεως αυτής ούτε μπορεί να της δίδεται προτεραιότητα σε σχέση με την απόδοση στις άλλες γλώσσες. Συγκεκριμένα, η ανάγκη ενιαίας εφαρμογής και, ως εκ τούτου, ενιαίας ερμηνείας μιας πράξεως της Ένωσης δεν επιτρέπει να λαμβάνεται υπόψη αυτή μεμονωμένα όπως έχει αποδοθεί σε μια γλώσσα. Επομένως, αν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των γλωσσικών αποδόσεων διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται σε συνάρτηση με την όλη οικονομία και τον σκοπό της κανονιστικής ρυθμίσεως στην οποία εντάσσεται [85].

79. *Δεύτερον*, η ερμηνεία που προτείνω να δοθεί από το Δικαστήριο επιβεβαιώνεται, κατά την άποψή μου, από *την όλη οικονομία* του κανονισμού 1259/2010. Ειδικότερα, το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 12, το οποίο επιτρέπει να αποκλειστεί μια διάταξη του δικαίου που καθορίζεται βάσει του εν λόγω νομοθετήματος εάν η εφαρμογή της είναι προδήλως ασυμβίβαστη με τη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου, καθώς και υπό το φως της αιτιολογικής σκέψεως 25, που είναι σχετική με το περιεχόμενο του άρθρου 12 [86].

80. Συναφώς, ο R. Mamisch και η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι, κατά το μέρος που συνιστά παρέκκλιση σε σχέση με τους κανόνες που καθορίζουν το καταρχήν εφαρμοστέο δίκαιο και ιδιαίτερη έκφραση της προαναφερθείσης γενικής εξαιρέσεως δημοσίας τάξεως, το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά, πράγμα που σημαίνει ότι η ύπαρξη δυσμενούς διακρίσεως θα πρέπει να ερευνάται κατά περίπτωση, τουλάχιστον στο πλαίσιο ελέγχου του κύρους διαζυγίου που έχει εκδοθεί στην αλλοδαπή [87].

83 Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποδόσεις στην ισπανική γλώσσα: «En algunas situaciones es oportuno, […] *por ejemplo cuando* la ley aplicable […]»· στην αγγλική γλώσσα: «In certain situations, *such as where* the applicable law […]»· στη γαλλική γλώσσα: «Dans certaines situations, […] *comme lorsque* la loi applicable […]»· στην πορτογαλική γλώσσα: «Em certas situações, […] *quando* a lei aplicável […]» και στη σουηδική γλώσσα: «I vissa situationer, *till exempel när* tillämplig lag […]» (η υπογράμμιση δική μου).

84 Αρχικώς, το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού διατυπώθηκε σε άμεση σύνδεση με τις διατάξεις που προσδιορίζουν το καταρχήν εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο ή τον δικαστικό χωρισμό, και ειδικότερα, με τον κανόνα του άρθρου 8 (σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο ελλείψει επιλογής των μερών), με τη διευκρίνιση ότι το νυν άρθρο 9 (σχετικά με τη μετατροπή του δικαστικού χωρισμού σε διαζύγιο) δεν περιλαμβανόταν στο αρχικό κείμενο. Ομοίως, η αιτιολογική σκέψη 24 του εν λόγω κανονισμού (που αναφέρεται στο εν λόγω άρθρο 10) βρισκόταν αμέσως μετά από τη νυν αιτιολογική σκέψη 21 (η οποία αναφέρεται στο εν λόγω άρθρο 8) και, κατά την άποψή μου, υπό το πρίσμα ακριβώς του σημείου αυτού στο οποίο βρισκόταν παλαιότερα η αιτιολογική σκέψη, η ευρισκόμενη στην αρχή αυτής φράση «Σε ορισμένες περιπτώσεις» πρέπει να ερμηνευθεί ως όριο σε σχέση με τις αρχές που προηγούνταν, η δε ανωτέρω ανάλυση επιρρωννύεται από τον όρο «εντούτοις» που διατηρήθηκε στην αιτιολογική σκέψη 24 (βλ., αιτιολογικές σκέψεις 19 και 20 καθώς και άρθρα 4 και 5 της προτάσεως κανονισμού που υποβλήθηκε από την Επιτροπή στις 24 Μαρτίου 2010 [COM(2010) 105 τελικό], έγγραφο αναθεωρηθέν στις 16 Απριλίου 2010· Lein, E., όπ.π. υποσημείωση 82, σημείο 11 in fine).

85 Βλ, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Μαρτίου 2017, Al Chodor (C-528/15, EU:C:2017:213, σκέψεις 30 έως 32)· της 26ης Απριλίου 2017, Popescu (C-632/15, EU:C:2017:303, σκέψη 35), καθώς και της 8ης Ιουνίου 2017, Sharda Europe (C-293/16, EU:C:2017:430, σκέψη 21).

86 Κατά την εν λόγω αιτιολογική σκέψη 25, «[λ]όγοι δημοσίου συμφέροντος θα πρέπει να παρέχουν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, τη δυνατότητα στα δικαστήρια των συμμετεχόντων κρατών μελών να μην εφαρμόζουν διάταξη του αλλοδαπού δικαίου όταν η εφαρμογή του σε μια συγκεκριμένη περίπτωση θα ήταν προδήλως αντίθετη στη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου. Παρ' όλα αυτά, τα δικαστήρια δεν θα πρέπει να έχουν την ευχέρεια να εφαρμόζουν την εξαίρεση που προβλέπεται για λόγους δημόσιας τάξης προκειμένου να μην εφαρμόσουν διάταξη του δικαίου άλλου κράτους μέλους, εφόσον κάτι τέτοιο θα αντέβαινε στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [στο εξής: Χάρτης], και ιδίως στο άρθρο 21 αυτού, το οποίο απαγορεύει κάθε μορφή διακριτικής μεταχείρισης».

87 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, στο ειδικό αυτό πλαίσιο, ουδεμία ανάγκη υφίσταται πλήρους εφαρμογής του δικαίου του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori], κατά παρέκκλιση από το αλλοδαπό δίκαιο του διαζυγίου, όπως προβλέπει το εν λόγω άρθρο 10, το οποίο αφορά τη γενική περίπτωση διαζυγίου που εκδίδεται με δικαστική απόφαση έχουσα διαπλαστικό χαρακτήρα, οσάκις η αφηρημένη δυσμενής διάκριση που εισάγεται από το δίκαιο αυτό δεν είχε συγκεκριμένη επίπτωση στην προκειμένη περίπτωση.

81. Όπως η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, φρονώ ότι δεν είναι σκόπιμη μια περιοριστική ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010, μέσω «τελολογικής συστολής» σύμφωνα με τη διατύπωση που χρησιμοποιεί το αιτούν δικαστήριο, η οποία θα απαιτούσε το αλλοδαπό δίκαιο να εισάγει δυσμενείς διακρίσεις όχι μόνον λόγω του περιεχομένου του αλλά και βάσει των συγκεκριμένων συνεπειών του.

82. Από τη σύγκριση τόσο του γράμματος όσο και του πνεύματος των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι το άρθρο 10 δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως απλή έκφανση της επιφυλάξεως της δημόσιας τάξεως που διατυπώνεται στο άρθρο 12 του εν λόγω κανονισμού[88], ακόμη και αν οι διατάξεις αυτές έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα[89]. Πράγματι, το άρθρο 10 διατυπώνεται με όρους ευρύτερους, δεδομένου ότι επιτρέπει να αποκλειστεί το αλλοδαπό δίκαιο στο σύνολό του και όχι μόνον η εφαρμογή μεμονωμένης «διατάξεως» η οποία θα κρινόταν ασυμβίβαστη προς τη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου, όπως προβλέπει το άρθρο 12. Εξάλλου, σε αντίθεση προς το άρθρο 12 που καταλείπει στα εθνικά δικαστήρια τη διακριτική ευχέρεια να εκτιμήσουν κατά πόσον υφίσταται προσβολή της δημοσίας τάξεως, το άρθρο 10 δεν περιέχει ένα τέτοιο περιθώριο εκτιμήσεως[90], αλλά εφαρμόζεται τρόπον τινά αυτομάτως, εφόσον το επιληφθέν δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι προϋποθέσεις που το άρθρο αυτό προβλέπει πράγματι πληρούνται[91].

83. Το προοίμιο του κανονισμού 1259/2010 επιβεβαιώνει την ανάλυση αυτή, καθώς η αιτιολογική σκέψη 25 αναφέρει ότι το επιληφθέν δικαστήριο μπορεί να χρησιμοποιήσει την προβλεπόμενη στο άρθρο 12 εξαίρεση προκειμένου να «μην εφαρμόζ[ει] διάταξη του αλλοδαπού δικαίου όταν *η εφαρμογή του σε μια συγκεκριμένη περίπτωση* θα ήταν προδήλως αντίθετη στη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου»[92], δηλαδή ενόψει των συγκεκριμένων συνεπειών του δικαίου αυτού στην προκειμένη περίπτωση, ενώ, αντίθετα, η αιτιολογική σκέψη 24 που αναφέρεται στο άρθρο 10[93] δεν περιέχει αντίστοιχη έκφραση.

84. *Τρίτον και κυριότερον*, η άποψη που υποστηρίζω ανταποκρίνεται, φρονώ, πλήρως στον *ειδικό σκοπό της διατάξεως* της οποίας ζητείται η ερμηνεία. Κατά την άποψή μου, το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 σκοπεί στην προστασία ενός τόσο θεμελιώδους δικαιώματος, ήτοι του δικαιώματος υποβολής αιτήσεως διαζυγίου υπό προϋποθέσεις ισοτιμίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, ώστε δεν θα ήταν δυνατό να περιοριστεί, ούτε, ακόμη, βάσει του καταρχήν εφαρμοστέου στον χωρισμό δικαίου, ανεξαρτήτως του ότι το δίκαιο αυτό καθορίστηκε βάσει της βουλήσεως των προσώπων τα οποία αφορά ο χωρισμός ή ως συνέπεια της εφαρμογής άλλων διατάξεων του εν λόγω κανονισμού[94].

88 Με την παρατήρηση ότι μεταξύ των δύο αυτών διατάξεων μεσολαβεί μια άλλη, το άρθρο 11, το οποίο αφορά τον αποκλεισμό της παραπομπής στους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του κράτους του οποίου το δίκαιο έχει καθοριστεί ως εφαρμοστέο.

89 Η εξαίρεση για λόγους δημοσίας τάξεως που προβλέπεται στο άρθρο 12 του κανονισμού 1259/2010 θα μπορεί να τύχει εφαρμογής στην περίπτωση που οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 10 δεν πληρούνται (ειδικότερα, όταν η επίμαχη δυσμενής διάκριση θεμελιώνεται σε κριτήριο άλλο από το φύλο των συζύγων).

90 Υπ' αυτήν την έννοια, βλ. Devers, A., και Farge, M., όπ.π., υποσημείωση 76, σημείο 28.

91 Αυτός ο τρόπος εφαρμογής, in abstracto, του εν λόγω άρθρου 10 δεν σημαίνει εξάλλου ότι τα εθνικά δικαστήρια στερούνται της εξουσίας, ή μάλλον απαλλάσσονται από το καθήκον, να εξακριβώσουν αν το δίκαιο που καθορίζεται ως εφαρμοστέο δυνάμει άλλων διατάξεων του κανονισμού 1259/2010 εισάγει πράγματι δυσμενείς διακρίσεις λόγω του περιεχομένου του. Δεν θα μπορούσε να συναχθεί τεκμήριο ότι οι νομοθεσίες μουσουλμανικής εμπνεύσεως πρέπει κατά γενικό κανόνα να αποκλειστούν βάσει του άρθρου αυτού (για το ζήτημα αυτό, βλ. Möller, L.-M., «No Fear of *Talâq*: Reconsideration of Muslim Divorce Laws in Light of the Rome III Regulation», *Journal of Private International Law*, 2014, τόμος 10, αριθ. 3, σ. 461 έως 487).

92 Η υπογράμμιση δική μου.

93 Υπ' αυτήν την έννοια, βλ. Lein, E., όπ.π. υποσημείωση 82, σημείο 25 και εκεί παρατιθέμενη από τη συγγραφέα θεωρία. Η τελευταία φράση που περιέχεται στην αιτιολογική σκέψη 24 («[α]υτό, ωστόσο, δεν θα πρέπει να θίγει τη ρήτρα δημόσιας τάξης») ενισχύει, κατά την άποψή μου, τη διάκριση μεταξύ του κανόνα που προβλέπεται στο άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 και της εξαιρέσεως για λόγους δημοσίας τάξεως που περιλαμβάνεται στο άρθρο 12.

94 Από τις αιτιολογικές σκέψεις της πρώτης εκείνης προτάσεως που κατέληξε στη θέσπιση του άρθρου 10 συνάγεται ότι ο αρχικός σκοπός του νομοθέτη ήταν να «επιλύσει τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν ορισμένες γυναίκες από τρίτες χώρες που ζητούν δικαστικό χωρισμό ή διαζύγιο σε κάποιο κράτος μέλος», επιτρέποντάς τους την πρόσβαση σε αυτό ανεξαρτήτως της δυνατότητας εφαρμογής του δικαίου του κράτους του οποίου είναι υπήκοοι [βλ. τροπολογίες 25 και 30 προταθείσες στην έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2008, A6-2008/361, επί της προτάσεως κανονισμού COM(2006) 399, όπ.π. υποσημείωση 67].

Το δικαίωμα σε μεταχείριση απηλλαγμένη κάθε δυσμενούς διακρίσεως, ιδιαιτέρως διακρίσεως θεμελιούμενης στο φύλο, συνιστά πράγματι, όπως υπογραμμίζει η Πορτογαλική Κυβέρνηση, ένα εκ των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται τόσο από τις Συνθήκες όσο και από το άρθρο 21 του Χάρτη [95].

85. Λαμβανομένης υπόψη της αιτιολογικής σκέψης 30 του κανονισμού 1259/2010 [96] και των εργασιών που οδήγησαν στη θέσπιση του νομοθετήματος αυτού [97], συμμερίζομαι την άποψη της Ουγγρικής Κυβέρνησης και της Επιτροπής, κατά την οποία ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε ότι η δυσμενής διάκριση στην οποία αναφέρεται το άρθρο 10, ήτοι αυτή που βασίζεται στο φύλο ενός εκ των συζύγων, έχει τέτοια βαρύτητα που πρέπει να οδηγήσει στον απόλυτο αποκλεισμό, χωρίς καμία δυνατότητα κατά περίπτωση εξαιρέσεως, του συνόλου του δικαίου που υπό διαφορετικές συνθήκες θα έπρεπε να εφαρμοστεί [98]. Ο σκοπός αυτός δεν θα επιτυγχανόταν εάν αλλοδαπό δίκαιο το οποίο εισάγει δυσμενείς διακρίσεις μπορούσε να αναπτύξει έννομες συνέπειες στην επικράτεια συμμετέχοντος κράτους μέλους για τον λόγο ότι ο σύζυγος σε βάρος του οποίου γίνεται δυσμενής διάκριση in abstracto δεν εθίγη in concreto.

86. *Τέταρτον*, σε μία τέτοια περίπτωση, θα διακυβευόταν, κατά την άποψή μου, η πραγμάτωση των *σκοπών που επιδιώκονται από την κανονιστική ρύθμιση* στην οποία εντάσσεται το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010. Συγκεκριμένα, από τις αιτιολογικές σκέψεις 9, 21, 22 και 29 συνάγεται ότι ο εν λόγω κανονισμός έχει ως σκοπό να οδηγήσει σε ομοιόμορφους κανόνες συγκρούσεως δικαίων στον τομέα του διαζυγίου και του δικαστικού χωρισμού, προκειμένου να ενισχύσει την ασφάλεια δικαίου, την προβλεψιμότητα και την ευελιξία, αποφεύγοντας τον κίνδυνο του forum shopping στις διαδικασίες χωρισμού με διεθνή χαρακτήρα και, ως εκ τούτου, να διευκολύνει την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο εσωτερικό της Ένωσης [99]. Πλην όμως εάν η παρέκκλιση που προβλέπεται στο άρθρο 10 εξηρτάτο από μια in concreto εκτίμηση εκ μέρους των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων, οι προαναφερθέντες γενικοί σκοποί δεν θα επιτυγχάνονταν, καθώς το τελικώς εφαρμοστέο δίκαιο θα προσδιοριζόταν κατόπιν περιπτωσιολογικής αναλύσεως και όχι με συστηματικό τρόπο, δηλαδή, βέβαιο και προβλέψιμο.

87. *Τέλος*, η ερμηνεία την οποία προτείνω ανταποκρίνεται σε *εκτιμήσεις λειτουργικότητας* των σχετικών ρυθμίσεων. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι ο κανονισμός 1259/2010 έχει, σε ένα σύνηθες πλαίσιο, ως αντικείμενο να καθορίσει το εφαρμοστέο στο διαζύγιο δίκαιο σε περιπτώσεις που περιέχουν στοιχείο αλλοδαπότητας, οσάκις δικαστήριο ενός εκ των συμμετεχόντων κρατών μελών επιλαμβάνεται αιτήσεως διαζυγίου [100], και όχι αιτήσεως αναγνωρίσεως ήδη εκδοθείσας αποφάσεως διαζυγίου, όπως αυτό προκύπτει στην προκειμένη περίπτωση από την εφαρμογή των κανόνων του γερμανικού δικαίου. Όμως, όπως επισημαίνει η Γαλλική Κυβέρνηση, στο σύνηθες πλαίσιο της

95 Αξίες οι οποίες είναι άλλωστε κοινές σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, αφού είναι γνωστό ότι η ισότητα μεταξύ των συζύγων κατά τη λύση του γάμου διακηρύσσεται στο άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, το οποίο υπογράφηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 22 Νοεμβρίου 1984.

96 Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 30, ο κανονισμός 1259/2010 «σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον [Χάρτη], ιδίως δε από το άρθρο 21 του Χάρτη, το οποίο απαγορεύει κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, […]» και «θα πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια των συμμετεχόντων κρατών μελών προς σεβασμό των εν λόγω δικαιωμάτων και αρχών».

97 Βλ. πρόταση κανονισμού COM(2010) 105 τελικό, σημεία 5.3 και 6 της αιτιολογικής εκθέσεως (ιδίως σχόλια επί των άρθρων 2, 3 και 5)· αιτιολογικές σκέψεις 14, 20 και 24, καθώς και άρθρο 3, παράγραφος 1, και άρθρο 5. Ειδικότερα, ρητώς αναφέρεται στα σημεία αυτά, στο σχόλιο επί του άρθρου 2 της προτάσεως αυτής, ότι «[θ]εσπίζονται *ρήτρες διασφάλισης προκειμένου να αποτρέπεται η εφαρμογή* σε υποθέσεις διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού *αλλοδαπών δικαίων τα οποία αντιβαίνουν στις κοινές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*» (η υπογράμμιση δική μου).

98 Επί των ενστάσεων που διατυπώθηκαν, ιδίως από τα σκανδιναβικά κράτη μέλη, κατά τις εργασίες που οδήγησαν στη θέσπιση του άρθρου αυτού και τις συνέπειες που συνάγονται από την ερμηνεία του, βλ. Möller, L.-M., όπ.π. υποσημείωση 91, σ. 467 έως 470.

99 Βλ. επίσης πρόταση κανονισμού COM(2010) 105 τελικό, σημεία 2 και 5.3 της αιτιολογικής εκθέσεως, όπου επισημαίνεται ότι η εισαγόμενη απλοποίηση θα ωφελήσει τόσο τους συζύγους όσο και τα νομικά επαγγέλματα.

100 Δεν αμφισβητείται ότι η πλήρης αντικατάσταση αλλοδαπού δικαίου εισάγοντος δυσμενείς διακρίσεις από το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] δυνάμει του άρθρου 10 του κανονισμού αυτού μπορεί να είναι προβληματική, καθόσον μπορεί να έχει ως συνέπεια να εμποδίσει την αναγνώριση σε τρίτο κράτος, με το οποίο τα μέρη έχουν στενότερους δεσμούς, αποφάσεως διαζυγίου εκδοθείσας σε συμμετέχον κράτος μέλος (για το ζήτημα αυτό, βλ., μεταξύ άλλων, Lein, E., όπ.π. σημείωση 82, σημείο 27 και εκεί παρατιθέμενη θεωρία). Ωστόσο, η Επιτροπή ορθώς διευκρινίζει ότι εναπόκειται στον νομοθέτη να επιλύσει το πρόβλημα αυτό, το οποίο δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρακάμπτοντας το σαφές γράμμα του άρθρου 10, μέσω συνδέσεώς του προς το άρθρο 12 του εν λόγω κανονισμού.

εφαρμογής του νομοθετήματος αυτού, το διαζύγιο δεν έχει, εκ των πραγμάτων, εκδοθεί ή διαπιστωθεί και, επομένως, θα είναι για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα δύσκολο αν όχι αδύνατο να καθοριστεί, στο προκαταρκτικό αυτό στάδιο, αν η εφαρμογή του δικαίου που καθορίζεται δυνάμει των άρθρων 5 ή 8 του κανονισμού αυτού θα έχει in concreto αποτελέσματα δυσμενούς διακρίσεως, λόγω του φύλου ενός εκ των συζύγων, όσον αφορά την πρόσβαση στο διαζύγιο.

88. Προκειμένου να ρυθμιστεί το ζήτημα αυτό, εκτιμώ ότι δεν είναι δυνατόν να ακολουθηθεί η κατεύθυνση που προτείνεται από το αιτούν δικαστήριο και από τη Γερμανική Κυβέρνηση, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να υιοθετηθεί μια ειδική προσέγγιση «τουλάχιστον» όταν το δικαστήριο επιλαμβάνεται, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, της εξέτασης του κύρους διαζυγίου που έχει ήδη εκδοθεί στην αλλοδαπή και μπορεί, επομένως, να έχει αναδρομικά εικόνα της συγκεκριμένης περίπτωσης. Κατά την άποψή μου, λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης να ερμηνευθεί η διάταξη αυτή του δικαίου της Ένωσης με τρόπο αντικειμενικό, γενικό και ομοιόμορφο [101], δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ερμηνεία του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010 μπορεί να διαφέρει αναλόγως του αν η αρχή αποφαίνεται επί αιτήσεως διαζυγίου, που αποτελεί τη συνήθη περίπτωση εφαρμογής του κανονισμού αυτού κατά την οποία θα αρκούσε να υπάρχει δυσμενής διάκριση κατά τρόπο αφηρημένο, ή επί αιτήσεως αναγνωρίσεως αποφάσεως διαζυγίου, που αποτελεί περίπτωση εφαρμογής του κανονισμού αυτού βάσει του γερμανικού δικαίου κατά την οποία θα έπρεπε να διαπιστωθεί δυσμενής διάκριση κατά τρόπο συγκεκριμένο.

89. Συμπερασματικά, κατά την άποψή μου, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] πρέπει να εφαρμόζεται οσάκις το αλλοδαπό δίκαιο, το οποίο καθορίζεται ως εφαρμοστέο δυνάμει των άρθρων 5 ή 8 του κανονισμού αυτού, εισάγει δυσμενή διάκριση in abstracto, βάσει του περιεχομένου του, και όχι μόνον όταν το δίκαιο αυτό επάγεται δυσμενή διάκριση in concreto, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως.

2. Επί της ελλείψεως επιρροής της ενδεχόμενης συναινέσεως του συζύγου εις βάρος του οποίου γίνεται η δυσμενής διάκριση, κατά την εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010

90. Το τρίτο ερώτημα υποβάλλεται μόνο για την περίπτωση που το Δικαστήριο, κατά την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, αποφανθεί ότι η δεύτερη κατεύθυνση, στην οποία αναφέρεται το ερώτημα αυτό, πρέπει να γίνει δεκτή, ήτοι ότι η κατά παρέκκλιση εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] δυνάμει του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010 προϋποθέτει ότι η εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου, το οποίο καταρχήν καθορίστηκε ως εφαρμοστέο, εισάγει δυσμενείς διακρίσεις εις βάρος ενός εκ των συζύγων στη συγκεκριμένη περίπτωση. Κατά το μέτρο, ωστόσο, που προτείνω να δοθεί η αντίθετη απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, φρονώ ότι το Δικαστήριο δεν χρειάζεται να αποφανθεί επί του τρίτου ερωτήματος. Ωστόσο, θα διατυπώσω κάποιες παρατηρήσεις σχετικά με αυτό, επικουρικώς.

91. Με το τελευταίο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν το γεγονός ότι ο σύζυγος, εις βάρος του οποίου γίνεται η δυσμενής διάκριση, συναίνεσε στο διαζύγιο, ακόμη και υπό τη μορφή αποδοχής ανταλλαγμάτων, επιτρέπει τη μη εφαρμογή, στην περίπτωση αυτή, του κανόνα που προβλέπεται στο άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, στην περίπτωση που έχει διαπιστωθεί προσηκόντως συναίνεση του συζύγου που

101 Αυτό προϋποθέτει ότι η δοθείσα από το Δικαστήριο ερμηνεία ισχύει ανεξαρτήτως των ειδικών περιστάσεων της υποθέσεως της κύριας δίκης, των ιδιαιτεροτήτων της οικείας νομικής περιπτώσεως ή των ιδιαιτεροτήτων του δικαίου του κράτους μέλους όπου εδρεύει το επιληφθέν δικαστήριο. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 9, ο κανονισμός 1259/2010 έχει ως σκοπό να «οδηγήσει στη δημιουργία σαφούς και πλήρους νομικού πλαισίου» στον τομέα εφαρμογής του και ότι το κεφάλαιο ΙΙ, στο οποίο περιλαμβάνεται το άρθρο 10, έχει τίτλο «*Ενιαίοι* κανόνες σχετικά με το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό» (η υπογράμμιση δική μου).

θεωρητικά θίγεται [102], θα επέλεγε να μην εφαρμόσει τον εν λόγω κανόνα, κατά τρόπον ώστε εφαρμοστέο θα εξακολουθούσε να είναι το δίκαιο που καθορίζεται δυνάμει του άρθρου 5 ή του άρθρου 8 του εν λόγω κανονισμού. Προσθέτει δε, παραπέμποντας στη σχετική γερμανική νομολογία, ότι σε περίπτωση εφαρμογής του συριακού δικαίου, αυτό θα έπρεπε να εξετασθεί, στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπό το πρίσμα της γερμανικής δημοσίας τάξεως.

92. Η Γερμανική Κυβέρνηση συμμερίζεται την ανάλυση αυτή, καθόσον θεωρεί ότι θα μπορούσε, κατά περίπτωση, να μην υφίσταται διάκριση, κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 10, σε περίπτωση που ο σύζυγος εις βάρος του οποίου εισάγεται in abstracto δυσμενής διάκριση από το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο δυνάμει άλλων διατάξεων του κανονισμού 1259/2010 δήλωσε ότι συναινεί στο διαζύγιο, υπό την επιφύλαξη ότι η συναίνεση αυτή δόθηκε ελεύθερα και με τρόπο που μπορεί να διαπιστωθεί χωρίς εύλογη αμφιβολία, γεγονός που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει βάσει των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως [103]. Ο R. Mamisch εξέφρασε παρόμοια άποψη κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση [104].

93. Αντιθέτως, η Γαλλική, η Ουγγρική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υποστηρίζουν την αντίθετη άποψη, θέση με την οποία συμφωνώ, για τους εξής λόγους.

94. *Πρώτον*, επισημαίνω, όπως και η Επιτροπή, ότι το *γράμμα* του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010 δεν περιέχει καμία επιφύλαξη η οποία θα επέτρεπε στα δικαστήρια των συμμετεχόντων κρατών μελών να αποκλείσουν την προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή εξαίρεση στις περιπτώσεις όπου η εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου, το οποίο κρίνεται καταρχήν εφαρμοστέο και, υποτίθεται, εισάγει εγγενώς δυσμενή διάκριση, δεν συνεπάγεται στην πράξη καμία βλάβη για τον σύζυγο εις βάρος του οποίου εισάγεται η δυσμενής διάκριση.

95. Επιπλέον, από τη διατύπωση του εν λόγω άρθρου 10, καθώς και της αιτιολογικής σκέψης 24 του κανονισμού 1259/2010, προκύπτει ότι το στοιχείο της δυσμενούς διακρίσεως που δικαιολογεί την κατά παρέκκλιση εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] είναι η απουσία «ισότιμη[ς] [*προσβάσεως*] σε διαζύγιο ή σε δικαστικό χωρισμό» [105]. Η Γαλλική Κυβέρνηση υπογραμμίζει, ορθώς, ότι δεν πρέπει να συγχέεται η αποδοχή από τον ένα σύζυγο των συνεπειών μιας διαδικασίας διαζυγίου, αφενός, και η αποδοχή από τον ίδιο σύζυγο του διαζυγίου αυτού καθεαυτό, αφετέρου [106]. Φρονώ ότι μόνον η τελευταία αυτή περίπτωση αντιστοιχεί στην έκφραση που χρησιμοποιείται στις προαναφερθείσες διατάξεις. Η ανάλυση αυτή επιρρωννύεται, κατά την άποψή μου, από το γεγονός ότι ο εν λόγω κανονισμός καλύπτει μόνον τη λύση του γάμου αυτή καθεαυτήν, καθόσον ως γνωστόν ρητώς αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν όχι στην αρχή, αλλά μάλλον κατά τη διάρκεια, αν όχι στο τέλος μιας διαδικασίας διαζυγίου, όπως είναι οι περιουσιακές συνέπειες του γάμου ή οι υποχρεώσεις διατροφής [107].

102 Κατά το αιτούν δικαστήριο, εν προκειμένω, το γεγονός ότι η σύζυγος δήλωσε, σε ενυπόγραφο έγγραφο, ότι είχε λάβει οικονομικά ανταλλάγματα και ότι ο σύζυγός της είχε απαλλαγεί των υποχρεώσεών του βάσει της συμβάσεως του γάμου θα μπορούσε να νοηθεί ως συναίνεση της ενδιαφερομένης ως προς το διαζύγιο.

103 Η Γερμανική Κυβέρνηση διευκρίνισε ότι, κατά την άποψή της, η επαρκής ελευθερία βουλήσεως θα μπορούσε να ελλείπει είτε όταν ο σύζυγος που ευνοείται από το εφαρμοστέο δίκαιο εξανάγκασε, χρησιμοποιώντας τη θέση ισχύος του, τον άλλο σύζυγο να δεχθεί το αντάλλαγμα είτε όταν ο σύζυγος σε βάρος του οποίου γίνεται in abstracto δυσμενής διάκριση συναίνεσε χωρίς να έχει επίγνωση της σημασίας της αποφάσεώς του ή επί τη βάσει ανεπαρκών πληροφοριών, γεγονός που εναπόκειται στο επιληφθέν δικαστήριο να εξετάσει.

104 Ο R. Mamisch υποστήριξε ότι το εν λόγω άρθρο 10 δεν πρέπει να εφαρμόζεται εις βάρος του προσώπου που τυγχάνει προστασίας κατά των δυσμενών διακρίσεων, πράγμα που θα συνέβαινε, κατά την άποψή του, στην περίπτωση που η αποπομπή [της συζύγου] δεν θα μπορούσε να αναγνωριστεί ακόμη και αν η ενδιαφερόμενη σύζυγος είχε ελευθέρως δεχθεί έναν τέτοιο χωρισμό, διότι θα επιθυμούσε να συνάψει γάμο εκ νέου.

105 Η υπογράμμιση δική μου.

106 Η Γαλλική Κυβέρνηση συνήγαγε εκ των ανωτέρω ότι το γεγονός ότι ο σύζυγος εις βάρος του οποίου γίνεται δυσμενής διάκριση δέχθηκε να αναλάβει αντάλλαγμα δεν αποτελεί στοιχείο ικανό να αποδείξει τη βούληση του τελευταίου να συναινέσει στο διαζύγιο και, ως εκ τούτου, να αποδείξει την ύπαρξη διαδικασίας διαζυγίου που τηρεί την αρχή της ισότιμης μεταχειρίσεως μεταξύ των συζύγων κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 10.

107 Βλ. άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχεία ε' και ζ', του εν λόγω κανονισμού καθώς και αιτιολογική σκέψη 10.

96. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι το τρίτο προδικαστικό ερώτημα ερείδεται επί εσφαλμένης προϋποθέσεως, όταν αναφέρεται στη «*συναίνεση στη λύση του γάμου* εκ μέρους του συζύγου, εις βάρος του οποίου γίνεται δυσμενής διάκριση, *ακόμη και* υπό τη μορφή *επικυρωθείσας αποδοχής ανταλλαγμάτων*» [108]. Συγκεκριμένα, η διατύπωση αυτή εξομοιώνει, εσφαλμένα κατά την άποψή μου, τη συντρέχουσα εν προκειμένω αποδοχή μιας εκ των συνεπειών του διαζυγίου [109] με την υποτιθέμενη αποδοχή του διαζυγίου αυτού καθεαυτό [110], ενώ τα δύο ως άνω γεγονότα αφορούν πολύ διαφορετικά στάδια της διαδικασίας του διαζυγίου [111].

97. Συναφώς, στη διαφορά της κύριας δίκης, το γεγονός ότι η S. Sahyouni αντιτάχθηκε στην απόφαση που δέχθηκε την αναγνώριση στη Γερμανία του διαζυγίου που εκδόθηκε στη Συρία [112] δεικνύει, κατά την άποψή μου, ότι ανεξαρτήτως της έγγραφης δηλώσεώς της ότι αποδέχεται τα ανταλλάγματα εκ μέρους του συζύγου της, δεν είχε τη βούληση να συναινέσει στο διαζύγιο αυτό καθεαυτό.

98. Ασφαλώς, εναπόκειται, καταρχήν, αποκλειστικά στο δικαστήριο που επελήφθη της εν λόγω διαφοράς να προβεί σε εκτίμηση πραγματικών στοιχείων όπως η ύπαρξη και το περιεχόμενο συναινέσεως που ενδεχομένως έχει δοθεί από ένα μέρος. Ωστόσο, εκτιμώ ότι είναι σκόπιμο να διαφωτιστεί το δικαστήριο αυτό επί των στοιχείων που θα πρέπει να λάβει υπόψη κατά την εφαρμογή του άρθρου 10 του κανονισμού 1259/2010 στην οποία θα χρειαστεί ενδεχομένως να προβεί [113].

99. Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η συναίνεση στο διαζύγιο εκ μέρους της συζύγου σε βάρος της οποίας εισάγεται η δυσμενής διάκριση θεωρείται ως δεδομένη από το δικαστήριο αυτό, μια τέτοια διαπίστωση δεν θα μπορούσε να αποκλείσει την εφαρμογή του κανόνα δικαίου που διατυπώνεται στο εν λόγω άρθρο.

100. *Δεύτερον*, η προσέγγιση του αιτούντος δικαστηρίου όσον αφορά το τελευταίο προδικαστικό ερώτημα δεν συμβιβάζεται με τους *σκοπούς* του κανονισμού 1259/2010, και ιδίως του άρθρου 10.

101. Ως προς το σημείο αυτό, η Επιτροπή δέχεται, με τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις της, ότι ο κανόνας του άρθρου 10 επιτελεί προστατευτική λειτουργία υπέρ του συζύγου εις βάρος του οποίου υφίσταται δυσμενής διάκριση, διότι πρόκειται για το μέρος που βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση, αυτή δε η λειτουργία θα διακυβευόταν αν η εφαρμογή του εν λόγω κανόνα είχε προαιρετικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, θα υπήρχε ο κίνδυνος ο σύζυγος αυτός να παραιτηθεί από την εφαρμογή του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori], ενδεχομένως χωρίς καν να γνωρίζει ότι το εν λόγω δίκαιο είναι ευνοϊκότερο γι' αυτόν [114].

102. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες που κατέληξαν στη θέσπιση του κανονισμού 1259/2010 συνάγεται ότι η αρχή της αυτονομίας της βουλήσεως των μερών, που κατοχυρώνεται με το νομοθέτημα αυτό, πλαισιώθηκε με τη θέσπιση ειδικών εγγυήσεων, προκειμένου να εξασφαλισθεί τόσο η συμμόρφωση με τις «κοινές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης» [115] όσο και η προστασία του

108 Η υπογράμμιση δική μου.

109 Στην προκειμένη περίπτωση, την καταβολή οικονομικού ανταλλάγματος που έλαβε χώρα στις 12 Σεπτεμβρίου 2013.

110 Διαζύγιο που έλαβε χώρα, εν προκειμένω, μέσω αποπομπής που απαγγέλθηκε από τον σύζυγο και στη συνέχεια καταχωρίστηκε ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου, στις 19 και 20 Μαΐου 2013.

111 Η εξομοίωση στην οποία προβαίνει το αιτούν δικαστήριο εξηγείται ίσως από το γεγονός ότι, σύμφωνα με τους γερμανικούς κανόνες συγκρούσεως δικαίων, μια τέτοια καταβολή χρημάτων θα μπορούσε να διέπεται από το εφαρμοστέο δίκαιο στο διαζύγιο αυτό καθεαυτό, και όχι από τις έννομες συνέπειές του, αν αναλυόταν ως αποζημίωση και όχι ως συντήρηση της συζύγου μετά το διαζύγιο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, Möller, L.-M., όπ.π. υποσημείωση 91, σ. 476 και σημείωση 53).

112 Απόφαση που μνημονεύεται στο σημείο 22 των παρουσών προτάσεων.

113 Υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παράσχει, με βάση τόσο τη δικογραφία της κύριας δίκης όσο και τις παρατηρήσεις που του υποβλήθηκαν, όλα τα στοιχεία που θα επιτρέψουν στο αιτούν δικαστήριο να εκδώσει την απόφασή του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, I, C-255/13, EU:C:2014:1291, σκέψη 55).

114 Συναφώς, η Επιτροπή διαπιστώνει ότι υπάρχει αναλογία με άλλους τομείς του δικαίου της Ένωσης (ιδίως με εκείνον της προστασίας των καταναλωτών), στο πλαίσιο των οποίων τέτοιοι κανόνες συνιστούν διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, προκειμένου ακριβώς να αποτραπεί το ενδεχόμενο το ασθενέστερο μέρος, στο οποίο προφανώς μπορεί να ασκηθεί πίεση από το ισχυρότερο μέρος, να παραιτηθεί από κατοχυρωμένα δικαιώματά του και να στερηθεί, επομένως, της προστασίας που του παρέχει το δίκαιο της Ένωσης.

115 Βλ. επίσης σημεία 84 επ. των παρουσών προτάσεων.

ασθενέστερου των συζύγων[116]. Ωστόσο, η θεσπίζουσα παρέκκλιση διάταξη του άρθρου 10 θα στερούνταν πρακτικής αποτελεσματικότητας, και επομένως οι προαναφερθέντες σκοποί δεν θα επιτυγχάνονταν, αν ο σύζυγος σε βάρος του οποίου εισάγεται δυσμενής διάκριση δεχόταν να απολέσει το πλεονέκτημα που η διάταξη αυτή του παρέχει, συναινώντας σε ένα μη ισότιμο διαζύγιο κατόπιν εξαναγκασμού εκ μέρους του συζύγου του, λόγω της προσωπικής του βουλήσεως να εξέλθει από μια συγκρουσιακή κατάσταση ή από απλή άγνοια των δικαιωμάτων του.

103. *Τρίτον*, η μελέτη του *συστήματος* στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 ενισχύει την ερμηνεία, τόσο γραμματική όσο και τελολογική, που προτείνω να υιοθετηθεί. Πράγματι, το άρθρο αυτό εγγυάται την προτεραιότητα των επιταγών που περιέχει τόσο σε σχέση με το δίκαιο που επέλεξαν οι σύζυγοι, δυνάμει του άρθρου 5 του εν λόγω κανονισμού, όσο και σε σχέση με το εφαρμοστέο δυνάμει του άρθρου 8 δίκαιο ελλείψει επιλογής των μερών,. Όπως επισήμανε η Επιτροπή, το άρθρο 10 εφαρμόζεται από τη στιγμή που πληρούνται οι αντικειμενικές προϋποθέσεις εφαρμογής του και επιτρέπει να προτιμηθεί το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] ακόμη και αν το δίκαιο που εισάγει δυσμενείς διακρίσεις είχε ρητώς επιλεγεί από τα μέρη. Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι ο κανόνας που προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο, ο οποίος ερείδεται στην τήρηση αξιών που θεωρούνται ως θεμελιώδεις, έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου και τίθεται, επομένως, δυνάμει της βουλήσεως του νομοθέτη της Ένωσης, εκτός της σφαίρας της ελεύθερης διαθέσεως των δικαιωμάτων των προσώπων τα οποία αφορά[117].

104. Συνεπώς, εκτιμώ ότι αν αποδειχθεί ότι ο σύζυγος εις βάρος του οποίου υφίσταται δυσμενής διάκριση λόγω φύλου –λόγω του εφαρμοστέου δυνάμει του άρθρου 5 ή του άρθρου 8 του κανονισμού 1259/2010 δικαίου– συναίνεσε στο διαζύγιο, η συναίνεση αυτή δεν μπορεί να οδηγήσει στον αποκλεισμό της εφαρμογής του δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] δυνάμει του άρθρου 10 του εν λόγω κανονισμού, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στο τελευταίο αυτό άρθρο. Με άλλα λόγια, κατά την άποψή μου, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση, σε περίπτωση που το δικαστήριο αποφανθεί επί αυτού του επικουρικώς υποβληθέντος ερωτήματος.

V. Πρόταση

105. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου, Γερμανία) ως εξής:

1) Οι διατάξεις του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, και ιδίως το άρθρο 1 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού τα διαζύγια που εκδίδονται χωρίς διαπλαστικού χαρακτήρα απόφαση δικαστηρίου ή άλλης δημόσιας αρχής, όπως ένα διαζύγιο δυνάμει μονομερούς δηλώσεως συζύγου που καταχωρίζεται ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου.

2) Επικουρικώς, εφόσον το Δικαστήριο κρίνει ότι τέτοια ιδιωτικά διαζύγια εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010, το άρθρο 10 θα πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια, αφενός, ότι το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου [lex fori] πρέπει να εφαρμόζεται οσάκις το αλλοδαπό δίκαιο, το οποίο καθορίζεται ως εφαρμοστέο δυνάμει των άρθρων 5 ή 8 του κανονισμού αυτού, εισάγει in abstracto δυσμενή διάκριση που θεμελιώνεται στο φύλο των συζύγων και,

116 Βλ., μεταξύ άλλων, πρόταση κανονισμού COM(2010) 105 τελικό [σημεία 2.2, 2.3 in fine, 5.3 καθώς και σημείο 6 (ιδίως σχόλια των άρθρων 2, 3 και 5) της αιτιολογικής εκθέσεως· αιτιολογικές σκέψεις 14, 20 και 24· άρθρο 3, παράγραφος 1, και άρθρο 5], καθώς και γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της 29ης Απριλίου 2010 (ΕΕ 2011, C 44, σ. 167, σημεία 3.3 και 3.4).

117 Υπό το ίδιο πρίσμα, η απόφαση του ΕΔΔΑ, της 22ας Μαρτίου 2012, Konstantin Markin κατά Ρωσίας (ECLI:CE:ECHR:2012:0322JUD003007806, § 150), υπογραμμίζει ότι «λόγω της θεμελιώδους σημασίας της απαγόρευσης διακρίσεων λόγω φύλου, δεν μπορεί να γίνει δεκτή καμία παραίτηση από αυτό το δικαίωμα, διότι αυτό θα προσέκρουε σε μείζον δημόσιο συμφέρον».

αφετέρου, ότι το γεγονός ότι ο σύζυγος εις βάρος του οποίου υφίσταται η δυσμενής διάκριση ενδεχομένως συναινεί στο διαζύγιο δεν ασκεί επιρροή στη δυνατότητα εφαρμογής του εν λόγω άρθρου.